

SYTUACJA NA RYNKU PRACY OBSZARÓW WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO W 2015 ROKU

I. SPECYFIKA OBSZARÓW WIEJSKICH W WOJEWÓDZTWIE

Istotnym elementem ekonomiki województwa podkarpackiego pozostaje rynek pracy na obszarach wiejskich. Produkcja i przetwórstwo żywności należą do podstawowych dziedzin gospodarki. Zaspokajają podstawowe potrzeby każdego człowieka. Ludność ujęta w kategorii aktywności gospodarczej na wsi to zarówno osoby pracujące w rolnictwie – bezpośrednio w samych gospodarstwach rolnych (średnio- lub mało- obszarowych) i ich rodziny, pomagające w produkcji. Do pozostałych grup ludności na wsi należą pracownicy najemni – zatrudniani w rolnictwie i niebędący użytkownikami gospodarstw rolnych. Ich praca ma miejsce w przypadku średnich i dużych gospodarstw. Ponadto do pozostałych grup pracowników na wsi należą również osoby mieszkające na terenach wiejskich (obszarach niezaliczonych do granic administracyjnych miast) prowadzące inną działalność zawodową, niezwiązaną z rolnictwem. Dotyczy to w większym zakresie suburbiów.

Na terenach wiejskich głównym nurtem pozostaje działalność zawodowa w rolnictwie, uprawa ziemi i hodowla zwierząt. Produkcja rolna w województwie funkcjonuje jako mało- lub średnio-obszarowa. Wielkie gospodarstwa rolne są rzadkością. Znaczne rozdrobnienie gospodarstw rolnych w postaci małych lub co najwyżej średnich gospodarstw i mała liczba dużych i wielkoobszarowych gospodarstw rolnych stanowi specyfikę województwa podkarpackiego. Z odnotowanej struktury wynika znaczne ograniczenie zapotrzebowania i nadwyżka w zawodach rolniczych. Małe i średnie gospodarstwa nie zgłaszają zapotrzebowania na pracowników potrzebnych do produkcji, przetwórstwa i odpowiedniego przechowania żywności, czy na specjalistów w zakresie zmechanizowanego sprzętu niezbędnego w produkcji rolnej. Średnia powierzchnia gospodarstwa nie przekracza 5,17 ha podczas gdy w województwie wielkopolskim – 15,64 ha, pomorskim – 21,10 ha i zachodniopomorskim – 30,67 ha.

Gospodarstwa rolne według grup obszarowych

	w tys.	o powierzchni użytków rolnych – w odsetkach									Przeciętna pow. ogólna gosp. (w ha)	
		do 1,0 0 ha	1,01- -1,99	2,00 – -4,99	5,00- -9,99	10,00- -14,99	15,00- -19,99	20,00- -29,99	30,00- -49,99	50,00 ha i więcej	ogółem	w tym: użytki rolne
Polska	1429,0	2,4	19,4	31,9	22,1	9,9	4,9	4,4	2,8	2,2	11,54	10,22
woj. podkarpackie	132,8	2,2	36,8	42,8	13,1	2,4	0,8	0,8	0,5	0,6	5,17	4,40
lokata*	4	6	1	2	15	16	16	15	15	14	15	15

*lokata w stosunku do 16 województw w kraju. Skala: od 1 do 16. Wartość najwyższa = 1, wartość najniższa = 16.

W województwie podkarpackim model ekonomiki na terenach wiejskich ma formułę znacznej liczby niewielkich upraw rolnych i bardzo ograniczonej produkcji, głównie dla zaspokojenia własnych potrzeb żywieniowych. Z perspektywy możliwości rozwoju produkcji rolnej województwo podkarpackie można podzielić na kilka obszarów:

1/ obejmujących środkowo – wschodnią część województwa. Gdzie relatywnie występują najlepsze warunki rozwoju, skupiający 15,3% gospodarstw rolnych, których średnia powierzchnia wynosi 2,1 ha,

2/ tereny obejmujące głównie środkowo-zachodnią część województwa, skupiający 46% gospodarstw rolnych o średniej powierzchni 1,7 ha.

3/ pozostałe tereny, nie stanowiące zwartej przestrzeni, na które składają się gminy położone w północnej oraz południowej części województwa, obejmujące 38,7% gospodarstw rolnych, których średnia powierzchnia wynosi 4,0 ha. W podregionie tym występują niekorzystne warunki do prowadzenia działalności rolniczej, związane ze słabą jakością gleb i w dużej części niekorzystnym ukształtowaniem terenu.

Specyfika rolnictwa w województwie podkarpackim wynika z dużego zróżnicowania warunków przyrodniczych i infrastrukturalnych. Region jest również bardzo zróżnicowany pod względem geografii. Obejmuje zarówno obszary górskie i podgórskie (południowo-wschodnia część) oraz nizinne (północno-zachodnia część). Odnotowano duże rozdrobienie agrarne. Dominują gospodarstwa o powierzchni od 1 do 5 ha, które stanowią 81,8% wszystkich gospodarstw. Średnia powierzchnia gospodarstwa na Podkarpaciu wynosi 5,17 ha, podczas gdy średnia krajowa to 11,54 ha.

Pomimo wielu korzystnych procesów, największą grupą pozostają gospodarstwa rolne od 2 do 9,99 ha powierzchni użytków rolnych – 55,9 % i do 2 ha – 39 % (w tym do 1 ha – 2,2 %). Są to tzw. gospodarstwa małoobszarowe¹. W pozostałych przedziałach odnotowano już tylko 5,1% pozostałych jednostek rolnych. (*Rocznik statystyczny województw 2015*). Rozdrobiona struktura stanowi jedną z przyczyn braku zapotrzebowania na pracę w sektorze rolnym w województwie. Jednocześnie przetwórstwo rolno – spożywcze na Podkarpaciu przeżywa przejściowe trudności, powiązane z kontynuowanym procesem restrukturyzacji w poszczególnych branżach. Na jego pogarszającą się kondycję wpływa załamanie dotychczasowych, tradycyjnych rynków zbytu (rynek wschodni), słabe tempo wdrażania nowoczesnych technologii i systemów zarządzania oraz założone przez UE standardy niemożliwe do spełnienia przez wiele gospodarstw, które mogłyby produkować z zyskiem na eksport do krajów Europy Zachodniej. Z powodu zbyt wysokich kosztów nie są w stanie wdrożyć norm, co ponadto na niewielkiej powierzchni produkcji rolnej jest zazwyczaj nieopłacalne. Ukształtowana w przeszłości dominacja dużych zakładów nie jest dostatecznie uzupełniana siecią małych i średnich podmiotów prywatnych o zróżnicowanym profilu produkcji. Grupy producenckie są nieliczne i nie wpływają w sposób znaczący na zmianę niekorzystnej sytuacji na rynku pracy w zakresie możliwości zatrudnienia pracowników. Suburbia są bardziej zróżnicowane względem rodzaju aktywności ekonomicznej, niż typowe tereny rolnicze, które są z reguły bardziej oddalone od większych miast.

Bezrobotni na wsi w województwie podkarpackim stanowią największy w kraju odsetek (63,2% - koniec grudnia 2015 r.) w porównaniu międzywojewódzkim. Analiza danych statystycznych dotyczących bezrobocia na wsi (niezależnie od źródeł danych i samego zjawiska bezrobocia na wsi) potwierdza bardziej niekorzystną sytuację na rynku pracy ludności zamieszkałej na terenach wiejskich. Dotyczy to szczególnie terenów typowo rolnych oddalonych od sieci osadniczej, centrum regionu i większych miast.

---

¹ W polskim systemie prawnym nie istnieje jednoznaczna definicja gospodarstwa wielkoobszarowego. Najczęściej przyjmuje się, że jest to podmiot o powierzchni powyżej 100 ha użytków rolnych, korzystający głównie z najmniejszej siły roboczej.

Bezrobocie na wsi ma inny charakter niż miejskie lub odnotowane na terenach w większym stopniu uprzemysłowionych lub zurbanizowanych. Jest bardziej trwałe, a rynek pracy na terenach rolniczych jest mniej dynamiczny. W początkowym okresie zachodzące przemiany gospodarcze wpłynęły nie tylko na zmniejszenie się aktywności zawodowej mieszkańców obszarów wiejskich. Odsłoniły również społeczne i gospodarcze opóźnienia na wsi. W sposobie produkcji rolnej oraz przetwórstwa. Stąd też rynek pracy na terenach wiejskich może dotkliwiej odczuwać przemiany gospodarcze, szczególnie w powiatach o znacznym udziale terenów wiejskich. Brak możliwości alternatywnego zatrudnienia poza rolnictwem dla części ludności, dodatkowo przeciwdziała rozwojowi wsi. Analiza danych wskazuje na dwie grupy pracowników na wsi: 1/ związani z gospodarstwami rolnymi, 2/ nie posiadający gospodarstw rolnych (pracownicy bezrolni). Druga grupa na podkarpackiej wsi jest mniej liczna, co wynika z pierwszego na ziemiach polskich uwłaszczenia chłopów, pracujących na roli i późniejszy brak zgody wsi na przymusową kolektywizację.

W opracowaniu wykorzystano dane statystyczne gromadzone przez powiatowe urzędy pracy na podstawie sprawozdawczości o rynku pracy MPiPS-01 z załącznikami. Dane zawarte w sprawozdaniach dotyczą bezrobocia rejestrowanego. Jako tło, w aspekcie szerszych procesów na rynku pracy, posiłkowano się informacjami odnoszącymi się do sytuacji gospodarczej oraz aktywności ekonomicznej ludności. Dane pochodzące z badania aktywności ekonomicznej zawarte są w zbiorach Głównego Urzędu Statystycznego.

II. LUDNOŚĆ NA OBSZARACH WIEJSKICH WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO

Ludność w województwie podkarpackim obejmuje 5,5% populacji całego kraju, co stanowi 9 lokatę w Polsce. Pod względem gęstości zaludnienia zarówno w mieście jak i na wsi (analizowanych łącznie) należymy do województw średnio zaludnionych. Na 1 km² powierzchni przypada 119 osób. Rozpatrując oddzielnie obszary wiejskie (z wyłączeniem miast) do najgęściej zaludnionych w 2014 roku należą tereny w województwach: małopolskim (128 osób na km²), śląskim (122), podkarpackim (75) i świętokrzyskim (63). Najrzadziej zaludnione obszary wsi położone są w województwach: podlaskim (24), zachodniopomorskim, warmińsko-mazurskim (po 25) i lubuskim (28).

Nazwa	Ludność w miastach			Ludność na wsi
	2006	2010	2014	2014
	w %			
POLSKA	61,29	60,81	60,34	39,66
DOLNOŚLĄSKIE	70,87	69,94	69,28	30,72
KUJAWSKO-POMORSKIE	61,33	60,58	59,83	40,17
LUBELSKIE	46,62	46,50	46,22	53,78
LUBUSKIE	64,01	63,50	63,09	36,91
ŁÓDZKIE	64,58	63,92	63,23	36,77
MAŁOPOLSKIE	49,47	49,21	48,62	51,38
MAZOWIECKIE	64,71	64,19	64,25	35,75
OPOLSKIE	52,58	52,39	52,02	47,98

PODKARPACKIE	40,52	41,46	41,35	58,65
PODLASKIE	59,49	60,23	60,48	39,52
POMORSKIE	67,04	65,89	64,87	35,13
ŚLĄSKIE	78,52	77,83	77,26	22,74
ŚWIĘTOKRZYSKIE	45,31	45,14	44,64	55,36
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	59,99	59,48	59,16	40,84
WIELKOPOLSKIE	56,88	55,92	55,07	44,93
ZACHODNIOPOMORSKIE	69,01	68,96	68,65	31,35

W stosunku do 1995 roku w Polsce maleje ilość mieszkańców miast w ogólnej liczbie ludności (-2,8%). Jednocześnie od 1995 roku wzrasta liczba ludności zamieszkałej na wsi (+3,6%). Proces ten odnotowano dla danych krajowych. W województwie podkarpackim w tym samym okresie wzrosła zarówno ludność w miastach (+2,1%) jak i na wsi (+0,4%).

Ludność wg podziału administracyjnego, stan na dzień 31. XII danego roku

	ogółem			wzrost	wzrost
	1995	2013	2014	spadek	spadek
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	1995=100%	2013=100%
POLSKA	38 609 399	38 495 659	38 478 602	-0,3	-0,04
POLSKA - MIASTO	23 876 667	23 257 909	23 216 352	-2,8	-0,2
POLSKA - WIEŚ	14 732 732	15 237 750	15 262 250	3,6	0,2
PODKARPACKIE	2 105 597	2 129 294	2 129 187	1,1	0,01
PODKARPACKIE - MIASTO	862 231	878 297	880 328	2,1	0,2
PODKARPACKIE - WIEŚ	1 243 366	1 250 997	1 248 859	0,4	-0,2

Przyczyną innej prawidłowości jak dla kraju może być zmiana granic administracyjnych Rzeszowa i innych miast wchodzących w skład woj. podkarpackiego, a następnie klasyfikacja liczby ludności zamieszkałej w suburbiach do miast².

Obszary wiejskie zajmują w Polsce (2015 r.) powierzchnię 29 086 322 ha, co stanowi 93% obszaru kraju. Na obszarach wiejskich mieszkało (2014 r.) 15 262 250 osób, tj. 39,7% ogółu ludności w kraju. Społeczeństwo polskie jest znacznie zurbanizowane – 60,3% ludności w kraju to osoby stale mieszkające w mieście. W województwie podkarpackim tereny wiejskie zajmują powierzchnię 1 664 870 ha, co stanowi 93,3% obszaru województwa. Na wsi mieszkało (2014 r.) 1 248 859 osób, tj. 58,7% ogółu ludności. Województwo podkarpackie jest więc w większości zrastykalizowane. Tylko 41,3% ludności w województwie, to osoby stale mieszkające w mieście.

Wieś jest największym beneficjentem środków unijnych. Wsparcie z budżetu UE przyczynia się do realizacji wielu inwestycji na obszarach wiejskich. Następuje w tym w zakresie poprawa infrastruktury osadniczej i jakości środowiska przyrodniczego. Na szerszą skalę podejmowana jest działalność agroturystyczna na wsi. Na kierunek migracji mają wpływ wyższe koszty utrzymania w mieście i wiążący się z nimi możliwy do zaobserwowania proces od 1989 r. przemieszczania się osób z miast do tzw.

² W porównaniu 2013-2014 r. (najbliższe dostępne dane) w województwie podkarpackim liczba mieszkańców wsi spadła o ok. 0,2% tj. o 2 138 osób. Jednocześnie liczba mieszkańców miast w województwie podkarpackim w tym samym okresie wzrosła o ok. 0,2% tj. o 2 031 osób. Jednak porównanie w tak krótkim czasie nie jest adekwatne. Nie opisuje procesów zachodzących w szerszym czasie w analizowanym aspekcie.

suburban area – obszarów podmiejskich. Proces ten wynika z podobnych zmian zachodzących w wysoko rozwiniętych krajach Europy Zachodniej i ma ogólnoeuropejski charakter. Ponadto na liczbę ludności zamieszkałej na wsi mają wpływ migracje krajowe ludności - do miast i za granicę RP.

WYKSZTAŁCENIE LUDNOŚCI MIASTO - WIEŚ

Nazwa				POLSKA	PODKARPACKIE
ogółem	ogółem	2011	[osoba]	33 505 264	1 835 795
	wyższe	2011	[osoba]	5 693 731	265 979
	średnie i policealne - ogółem	2011	[osoba]	10 573 143	555 743
	średnie i policealne - średnie zawodowe	2011	[osoba]	5 761 940	316 110
	średnie i policealne - średnie ogólnokształcące	2011	[osoba]	3 942 831	195 196
	zasadnicze zawodowe	2011	[osoba]	7 260 817	398 792
	gimnazjalne	2011	[osoba]	1 650 932	101 854
	podstawowe ukończone	2011	[osoba]	6 133 739	348 265
	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	2011	[osoba]	456 969	23 925
w miastach	ogółem	2011	[osoba]	20 604 111	772 342
	wyższe	2011	[osoba]	4 415 853	167 528
	średnie i policealne - ogółem	2011	[osoba]	7 280 686	279 359
	średnie i policealne - średnie zawodowe	2011	[osoba]	3 816 800	149 964
	średnie i policealne - średnie ogólnokształcące	2011	[osoba]	2 800 326	103 291
	zasadnicze zawodowe	2011	[osoba]	3 841 341	126 115
	gimnazjalne	2011	[osoba]	877 553	35 441
	podstawowe ukończone	2011	[osoba]	2 825 781	87 809
	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	2011	[osoba]	180 551	5 525
na wsi	ogółem	2011	[osoba]	12 901 153	1 063 453
	wyższe	2011	[osoba]	1 277 878	98 451
	średnie i policealne - ogółem	2011	[osoba]	3 292 457	276 384
	średnie i policealne - średnie zawodowe	2011	[osoba]	1 945 140	166 147
	średnie i policealne - średnie ogólnokształcące	2011	[osoba]	1 142 504	91 904
	zasadnicze zawodowe	2011	[osoba]	3 419 476	272 677
	gimnazjalne	2011	[osoba]	773 379	66 413
	podstawowe ukończone	2011	[osoba]	3 307 958	260 456
	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	2011	[osoba]	276 418	18 399

Według danych NSP 2011 w Polsce największa ilość osób wśród ludności wiejskiej w wieku 13 lat i więcej – odpowiednio: 3 419 476 i 3 307 958 – stanowiły osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz podstawowym ukończonym. W miastach największe wartości liczbowe kumulowały się dla wykształcenia średniego i policealnego (ogółem) oraz wyższego – odpowiednio: 7 280 686 i 4 415 853. W województwie podkarpackim największa ilość osób wśród ludności wiejskiej w wieku 13 lat i więcej – odpowiednio: 276 384 oraz 272 667 – stanowiły osoby z wykształceniem średnim

i policealnym (ogółem) oraz zasadniczym zawodowym. W miastach największe wartości liczbowe kumulowały się (tak jak dla kraju) wśród osób z wykształceniem średnim i policealnym (ogółem) oraz wyższym – odpowiednio: 279 359 i 167 258.

MIEJSCE ZAMIESZKANIA A WIEK

wiek			POLSKA	MIASTO	WIEŚ	PODKARPACKIE	MIASTO	WIEŚ
ogółem	1995	[osoba]	38 609 399	23 876 667	14 732 732	2 105 597	862 231	1 243 366
	2013	[osoba]	38 495 659	23 257 909	15 237 750	2 129 294	878 297	1 250 997
	2014	[osoba]	38 478 602	23 216 352	15 262 250	2 129 187	880 328	1 248 859
0-14	1995	[osoba]	-	-	-	-	-	-
	2013	[osoba]	5 771 426	3 231 966	2 539 460	330 951	124 666	206 285
	2014	[osoba]	5 764 151	3 241 633	2 522 518	327 001	124 101	202 900
15-19	1995	[osoba]	3 236 727	2 054 842	1 181 885	183 578	82 101	101 477
	2013	[osoba]	2 124 309	1 137 689	986 620	131 728	46 832	84 896
	2014	[osoba]	2 038 497	1 091 973	946 524	126 785	45 719	81 066
20-24	1995	[osoba]	2 874 651	1 769 820	1 104 831	159 022	62 487	96 535
	2013	[osoba]	2 610 442	1 447 689	1 162 753	161 556	60 719	100 837
	2014	[osoba]	2 522 308	1 372 746	1 149 562	156 542	57 631	98 911
25-29	1995	[osoba]	2 456 523	1 471 235	985 288	141 659	52 751	88 908
	2013	[osoba]	3 041 318	1 844 130	1 197 188	174 352	73 803	100 549
	2014	[osoba]	2 929 069	1 753 283	1 175 786	170 805	71 057	99 748
30-34	1995	[osoba]	2 600 371	1 592 040	1 008 331	146 132	60 289	85 843
	2013	[osoba]	3 235 198	2 033 532	1 201 666	175 247	77 157	98 090
	2014	[osoba]	3 252 408	2 040 263	1 212 145	177 005	78 014	98 991
35-39	1995	[osoba]	3 184 222	2 073 617	1 110 605	160 908	75 892	85 016
	2013	[osoba]	3 004 273	1 855 154	1 149 119	162 178	68 135	94 043
	2014	[osoba]	3 062 063	1 900 121	1 161 942	164 799	70 573	94 226
40-44	1995	[osoba]	3 208 661	2 190 002	1 018 659	153 592	77 166	76 426
	2013	[osoba]	2 546 248	1 507 176	1 039 072	142 076	55 281	86 795
	2014	[osoba]	2 636 623	1 568 484	1 068 139	146 081	57 582	88 499
45-49	1995	[osoba]	2 721 306	1 872 860	848 446	126 781	60 274	66 507
	2013	[osoba]	2 333 568	1 361 416	972 152	133 854	52 061	81 793
	2014	[osoba]	2 319 382	1 348 785	970 597	132 543	50 755	81 788
50-54	1995	[osoba]	1 683 258	1 124 402	558 856	84 342	36 320	48 022
	2013	[osoba]	2 599 288	1 566 454	1 032 834	143 810	61 849	81 961
	2014	[osoba]	2 490 762	1 484 459	1 006 303	140 050	59 222	80 828
55-59	1995	[osoba]	1 836 824	1 168 262	668 562	95 929	37 552	58 377
	2013	[osoba]	2 936 830	1 891 850	1 044 980	146 769	69 954	76 815
	2014	[osoba]	2 915 558	1 852 910	1 062 648	148 064	69 409	78 655
60-64	1995	[osoba]	1 793 963	1 094 639	699 324	94 875	35 014	59 861
	2013	[osoba]	2 620 151	1 739 673	880 478	128 173	62 111	66 062
	2014	[osoba]	2 673 734	1 768 792	904 942	131 546	64 345	67 201
65-69	1995	[osoba]	1 633 014	951 141	681 873	84 785	28 382	56 403
	2013	[osoba]	1 789 658	1 194 929	594 729	89 766	41 546	48 220
	2014	[osoba]	1 969 087	1 316 736	652 351	97 282	45 512	51 770

70 i więcej	1995	[osoba]	2 701 715	1 491 950	1 209 765	143 402	43 319	100 083
	2013	[osoba]	3 882 950	2 446 251	1 436 699	208 834	84 183	124 651
	2014	[osoba]	3 904 960	2 476 167	1 428 793	210 684	86 408	124 276

Biorąc pod uwagę strukturę wiekową ludności rozkłada się ona podobnie na wsi jak i dla miast. Jednakże w Polsce przeważają liczenie mieszkańcy miast (wszystkie grupy wiekowe) a w województwie podkarpackim mieszkańcy wsi (znaczna większość grup wiekowych)³.

MIEJSCE ZAMIESZKANIA A KATEGORIE EKONOMICZNE LUDNOŚCI

Nazwa	ogółem					
	ogółem		w miastach		na wsi	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014
	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]	[osoba]
POLSKA	38 495 659	38 478 602	23 257 909	23 216 352	15 237 750	15 262 250
PODKARPACKIE	2 129 294	2 129 187	878 297	880 328	1 250 997	1 248 859
	w wieku przedprodukcyjnym					
POLSKA	6 995 362	6 942 996	3 890 766	3 875 671	3 104 596	3 067 325
PODKARPACKIE	407 577	400 847	152 260	150 947	255 317	249 900
	w wieku produkcyjnym					
POLSKA	24 422 146	24 230 162	14 763 159	14 568 489	9 658 987	9 661 673
PODKARPACKIE	1 355 579	1 351 342	566 462	562 266	789 117	789 076
	w wieku poprodukcyjnym					
POLSKA	7 078 151	7 305 444	4 603 984	4 772 192	2 474 167	2 533 252
PODKARPACKIE	366 138	376 998	159 575	167 115	206 563	209 883
	w wieku produkcyjnym mobilnym					
POLSKA	15 337 852	15 262 123	9 166 570	9 092 832	6 171 282	6 169 291
PODKARPACKIE	870 511	868 171	354 333	353 730	516 178	514 441
	w wieku produkcyjnym niemobilnym					
POLSKA	9 084 294	8 968 039	5 596 589	5 475 657	3 487 705	3 492 382
PODKARPACKIE	485 068	483 171	212 129	208 536	272 939	274 635

Rozkład wiekowy ludności według miejsca zamieszkania (miasto – wieś) w województwie podkarpackim jest z punktu widzenia zasobów pracy korzystniejszy dla wieku przed-produkcyjnego. Wyższy (w stosunku do ogólnej liczby) pozostaje odsetek osób w wieku produkcyjnym w miastach (63,9%) niż na wsi (63,2%). Natomiast w wieku mobilnym (szerszy przedział niż wiek produkcyjny tj. do 44 lat) odsetek ten był wyższy na wsi (41,2%) niż w miastach (40,2%). Wyższy odsetek odnotowano dla osób starszych (w wieku po-produkcyjnym) w mieście (19,0%) niż na wsi (16,8%). W rzeczywistości jednak część osób pracujących i mieszkających na wsi powinna zostać zaliczona do bezrobotnych lub biernych zawodowo, ponieważ w przypadku braku możliwości świadczenia pracy w gospodarstwie rolnym, pozostaje bez pracy. Osoby takie zazwyczaj utrzymują się z niezarobkowych źródeł dochodu przyznawanych innym członkom ich rodzin np. z ubezpieczenia emerytalnego rolników.

³ Za wyjątkiem wartości dla 1995 roku i grupy wiekowej osób będących od 40 do 44 lat.

Nadal problemem pozostaje bezrobocie jawne na wsi, które w przeważającej większości dotknęło ludność bezrolną z terenów wiejskich, co dotyczyło byłych państwowych gospodarstw rolnych. Próba przekształcenia w bardziej ekonomiczne organizmy spowodowała znaczny spadek zatrudnienia. Ponadto bezrobotnymi zostali mieszkańcy wsi, będący pracownikami większości spółdzielni i zakładów pracujących powiązanych z rolnictwem (przetwórstwem żywności). Dotyczyło to również tzw. ludności dwuzawodowej, pracującej w miastach w pobliżu własnego miejsca zamieszkania. Charakterystyczne dla mieszkańców wsi pozostają niejednokrotnie dalekie dojazdy do pracy. W niektórych powiatach – typowo rolniczych zatrudnienie w pobliskim mieście jest jedyną szansą na uzyskanie w ogóle jakiegokolwiek zatrudnienia. Na terenach wiejskich mamy więc do czynienia z nadmiarem siły roboczej (warunkowanym brakiem miejsc pracy) i niewykorzystanym potencjałem ludności nie pracującej w szeroko pojętym rolnictwie (uprawa ziemi, hodowla i przetwórstwo żywności). Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych z tych obszarów nadal wymaga podjęcia wielu programów, które wzmocnią możliwości zatrudnienia poza rolnictwem.

III. AKTYWNOŚĆ EKONOMICZNA LUDNOŚCI NA WSI

W IV kwartale 2015 r. zbiorowość aktywnych zawodowo w województwie podkarpackim liczyła 898 tys. Bierni zawodowo obejmowali 754 tys. osób. W porównaniu z analogicznym okresem w 2014 r. liczba aktywnych zawodowo zmalała o 0,2%, a populacja biernych zawodowo – o 1%. Wśród aktywnych zawodowo odnotowano niższą liczbę bezrobotnych – o 15,3% oraz wzrost zbiorowości osób pracujących – o 2,2%. Względem miejsca zamieszkania liczba pracujących wzrosła zarówno wśród mieszkańców miast (o 2,7%) jak i na wsi (o 1,8%). Liczba bezrobotnych spadła w miastach (o 37%) i wzrosła wśród mieszkańców wsi (o 1,4%).

PODSTAWOWE KATEGORIE EKONOMICZNE LUDNOŚCI A MIEJSCE ZAMIESZKANIA

		ludność	aktywni zawodowo (razem)	w tym:		bierni zawodowo
				pracujący	bezrobotni	
IV kw. 2015	ogółem	1 652	898	793	105	754
	miasto	691	377	342	34	314
	wieś	961	521	451	71	440
IV kw. 2014 =100%	ogółem	99,3	99,8	102,2	84,7	99,0
	miasto	97,3	97,4	102,7	63,0	97,2
	wieś	100,8	101,4	101,8	101,4	100,2

Wobec większej liczby ludności na wsi w porównaniu do miast odnotowano również większą liczbę aktywnych zawodowo na wsi jak w miastach (w tym pracujących i bezrobotnych). Jednakże w postaci udziału, w stosunku do ludności ogółem w IV kwartale 2015 r. aktywni zawodowo obejmowali więcej o 0,4% ogółu ludności będącej w wieku 15 lat i powyżej w miastach – 54,6% niż na wsi – 54,2%.

W IV kwartale 2015 r. pracowało 793 tys. osób. Spośród ogółu pracujących, liczba osób pracujących zamieszkałych na wsi wyniosła 451 tys. – 56,9%. W skali roku ogólna liczba pracujących zmalała o 2,2% z tego o 2,7% w miastach i o 1,8% na wsi. Tempo spadku liczby pracujących zamieszkałych na wsi było więc niższe.

W ujęciu danych średniorocznych w porównaniu 2014 r. do 2013 r. odnotowano spadek współczynnika aktywności zawodowej dla osób w wieku produkcyjnym (18-59/64/ lat) o 0,4% dla ogółem oraz spadek w miastach o 0,8%. Jednocześnie wskaźnik ten wzrósł na wsi o 0,1%.

Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku produkcyjnym

Nazwa				POLSKA	PODKARPACKIE
w wieku 18 - 59/64 lata	ogółem	1995	[%]	73,9	76,4
		2013	[%]	73,5	72,9
		2014	[%]	74,3	72,5
	miasta	1995	[%]	72,2	74,3
		2013	[%]	74,1	73,4
		2014	[%]	75,2	72,6
	wieś	1995	[%]	76,9	78,1
		2013	[%]	72,6	72,5
		2014	[%]	73,0	72,6

Odnotowano najwyższy współczynnik aktywności zawodowej dla wieku produkcyjnego – 72,6%. Współczynnik aktywności zawodowej dla osób w wieku 50 lat i więcej – 32,8% oraz dla osób młodych, będących w wieku 15-24 lat (34,2%) – był znacznie niższy niż dla osób w wieku produkcyjnym (72,6%).

Wskaźnik zatrudnienia wg wykształcenia

Nazwa				POLSKA	PODKARPACKIE
Wyższe	1995	[%]	77,9	80,0	
	2013	[%]	75,6	73,3	
	2014	[%]	76,5	74,2	
Policealne oraz średnie zawodowe	1995	[%]	67,1	66,6	
	2013	[%]	59,6	58,8	
	2014	[%]	59,7	56,5	
Średnie ogólnokształcące	1995	[%]	43,9	45,2	
	2013	[%]	42,2	36,7	
	2014	[%]	43,9	35,9	
Zasadnicze zawodowe	1995	[%]	64,2	64,7	
	2013	[%]	53,7	53,8	
	2014	[%]	54,3	52,6	
gimnazjalne, podstawowe i niższe	1995	[%]	29,2	39,6	
	2013	[%]	14,9	16,1	
	2014	[%]	14,8	12,9	

Biorąc natomiast pod uwagę istotny na rynku pracy poziom wykształcenia, najwyższy wskaźnik zatrudnienia był związany z wykształceniem wyższym (74,2%) oraz policealnym średnim i średnim zawodowym (56,5%). Najniższy wskaźnik zatrudnienia był związany z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niższym (12,9%) oraz średnim ogólnokształcącym (35,9%).

Wskaźnik zatrudnienia z podziałem na miasto i wieś

Nazwa		POLSKA		PODKARPACKIE	
ogółem w wieku 15 lat i więcej	ogółem	1995	[%]	50,9	54,6
		2013	[%]	50,2	48,1
		2014	[%]	51,2	46,9
	miasta	1995	[%]	49,1	50,6
		2013	[%]	50,1	47,3
		2014	[%]	51,4	45,8
	wieś	1995	[%]	54,0	57,5
		2013	[%]	50,3	48,7
		2014	[%]	50,9	47,7

Wskaźnik zatrudnienia w zestawieniu 2014 r. do 2013 r. zmniejszył się o 1,2 punktu procentowego. Pracujący stanowili 48% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej. Spadek ten dotyczył w większym stopniu miast – o 1,5 punktu, do poziomu 45,8%. Na terenie wsi spadek nastąpił o 1 punkt procentowy, do poziomu 47,7%. Aktywność zawodowa ludności wiejskiej przejawia się głównie w wykonywaniu pracy (do której zaliczana jest praca we własnym gospodarstwie) i dlatego wskaźnik zatrudnienia dla ludności zamieszkałej na wsi jest wyższy niż w mieście. Ponadto w województwie podkarpackim większa część ludności kumuluje się na wsi (znaczna rustykalizacja województwa; najwyższa w kraju) – co dodatkowo wpływa na wzrost wskaźnika zatrudnienia na wsi.

Wskaźnik zatrudnienia według wieku i miejsca zamieszkania

Nazwa		POLSKA		PODKARPACKIE	
w wieku 15 - 24 lat	ogółem	1995	[%]	27,3	25,1
		2013	[%]	24,2	17,2
		2014	[%]	25,8	17,8
	miasta	1995	[%]	22,5	18,1
		2013	[%]	22,0	13,8
		2014	[%]	23,5	12,1
	wieś	1995	[%]	35,1	29,3
		2013	[%]	26,9	19,2
		2014	[%]	28,4	21,1
w wieku 18 - 59/64 lat	ogółem	1995	[%]	63,7	64,8
		2013	[%]	65,7	62,0
		2014	[%]	67,5	62,1
	miasta	1995	[%]	61,8	61,5
		2013	[%]	66,3	62,1
		2014	[%]	68,5	61,9
	wieś	1995	[%]	66,9	67,2
		2013	[%]	64,8	62,0
		2014	[%]	66,0	62,4
w wieku 50 lat i więcej	ogółem	1995	[%]	28,6	41,2
		2013	[%]	31,6	33,3
		2014	[%]	32,1	30,7

miasta	1995	[%]	24,2	27,3
	2013	[%]	31,1	32,1
	2014	[%]	31,8	30,4
wieś	1995	[%]	35,2	48,3
	2013	[%]	32,4	34,5
	2014	[%]	32,4	31,0

Kształtowanie się wyższego wskaźnika zatrudnienia wśród mieszkańców wsi dotyczy wszystkich prezentowanych powyżej grup wieku. Wyższy wskaźnik zatrudnienia odnotowano w grupach: 15-24 lat, 18-59/64 lat i 50 i więcej lat. Średniorocznie dla 2014 roku udział pracujących w wymienionych grupach, w stosunku do ogółu ludności na wsi w tych grupach, wynosił odpowiednio: 21,1%, 62,4% oraz 31,0%. Dla miast wynosił – 12,1%, 61,9% i 30,4%.

Stopa bezrobocia według BAEL

Nazwa		POLSKA		PODKARPACKIE	
ogółem	1995	[%]	13,3	14,0	
	2013	[%]	10,3	14,3	
	2014	[%]	9,0	14,0	
miasta	1995	[%]	14,3	16,9	
	2013	[%]	10,3	15,2	
	2014	[%]	8,7	14,4	
wieś	1995	[%]	11,9	12,1	
	2013	[%]	10,4	13,9	
	2014	[%]	9,5	13,7	

Według badań BAEL w 2014 r. (dane średnioroczne) stopa bezrobocia ogółem wyniosła 14,0%. Natężenie bezrobocia mierzonego stopą bezrobocia BAEL spadło o 0,3% w porównaniu z wartością procentową dla 2013 r. W ciągu roku stopa bezrobocia w miastach spadła o 0,8 pkt. proc. oraz na wsi o 0,2 pkt. proc. i wyniosła odpowiednio: 14,4% i 13,7%.

AKTYWNI I BIERNI ZAWODOWO

		ludność	Aktywni zawodowo	bierni zawodowo
IV kw. 2015	ogółem	1 652	898	754
	miasto	691	377	314
	wieś	961	521	440
IV kw. 2014 =100%	ogółem	99,3	99,8	99,0
	miasto	97,3	97,4	97,2
	wieś	100,8	101,4	100,2

Nadal wysoka pozostaje liczba osób biernych zawodowo, choć populacja ta nieznacznie zmniejsza się w porównaniu kwartalnym. W IV kwartale 2015 r. w porównaniu do analogicznego okresu roku poprzedniego odnotowano niewielki spadek liczby biernych zawodowo – o 1%. Spadek ten jest

generowany przez miasta, gdzie liczba biernych zawodowo w odniesieniu do IV kwartału 2014 r. spadła o 2,8%, podczas gdy na obszarach wiejskich wzrosła o 0,2%.

Przyczyny bierności zawodowej

Nazwa			POLSKA	PODKARPACKIE
choroba, niepełnosprawność	1995	[tys. osób]	3 279	162
	2013	[tys. osób]	1 904	104
	2014	[tys. osób]	1 876	105
Emerytura	1995	[tys. osób]	3 564	153
	2013	[tys. osób]	6 453	322
	2014	[tys. osób]	6 545	344
nauka, uzupełnianie kwalifikacji	1995	[tys. osób]	2 828	149
	2013	[tys. osób]	2 786	166
	2014	[tys. osób]	2 642	161
obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu	1995	[tys. osób]	1 381	48
	2013	[tys. osób]	1 543	79
	2014	[tys. osób]	1 557	92
wyczerpane wszystkie znane możliwości poszukiwania pracy	1995	[tys. osób]	70	0
	2013	[tys. osób]	255	16
	2014	[tys. osób]	257	17
przekonanie o niemożności znalezienia pracy	1995	[tys. osób]	174	7
	2013	[tys. osób]	283	20
	2014	[tys. osób]	269	18

W 2014 r. najczęstszymi przyczynami bierności zawodowej pozostawały emerytura oraz choroba lub niepełnosprawność.

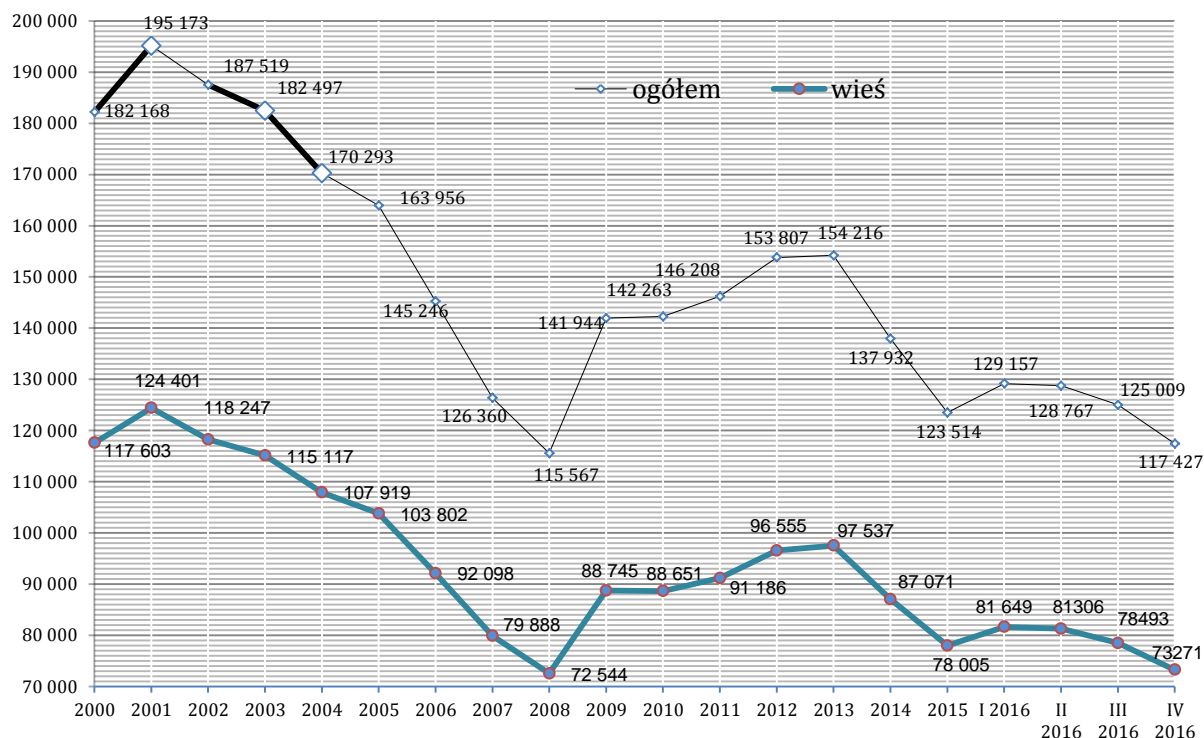
IV. BEZROBOCIE REJESTROWANE WŚRÓD OSÓB ZAMIESZKAŁYCH NA WSI

Zapoczątkowany w 1989 r. okres transformacji ustrojowej spowodował (poza wieloma korzystnymi przemianami społeczno-politycznymi) również niekorzystne – w gospodarce. W zakresie rynku pracy w bardzo krótkim czasie spowodował wpisanie na trwale poważnego niedoboru popytu na pracowników, powstania rynku pracodawcy i znacznej nadwyżki pracowników w różnorodnych specjalnościach nad ich deficytem. Proporcja przewagi wolnych zasobów pracowników nad ich zatrudnieniem w firmach dowodzi peryferyjnego rozwoju i części pracy realizowanej dla ok. 1/3 populacji będącej w „sile wieku” w ramach tzw. „szarej strefy”. Są to zjawiska niekorzystne, hamujące rozwój. Zarówno w aspekcie procesów ogólnokrajowych, jak i w województwie podkarpackim.

W początkowym okresie szczególnie trudny dla rozwoju rynku pracy okazał się problem tzw. dwuzawodowców powiązany z utratą pracy w mieście przez ludność mieszkającą na wsi. W województwie podkarpackim większość bezrobotnych jest zarejestrowana jako mieszkająca na

terenach wiejskich (30. IV.2016 r. – 62,4%), dlatego procesy następujące w ogólnej strukturze osób bezrobotnych dotyczą również w znacznym stopniu osób bezrobotnych na wsi.

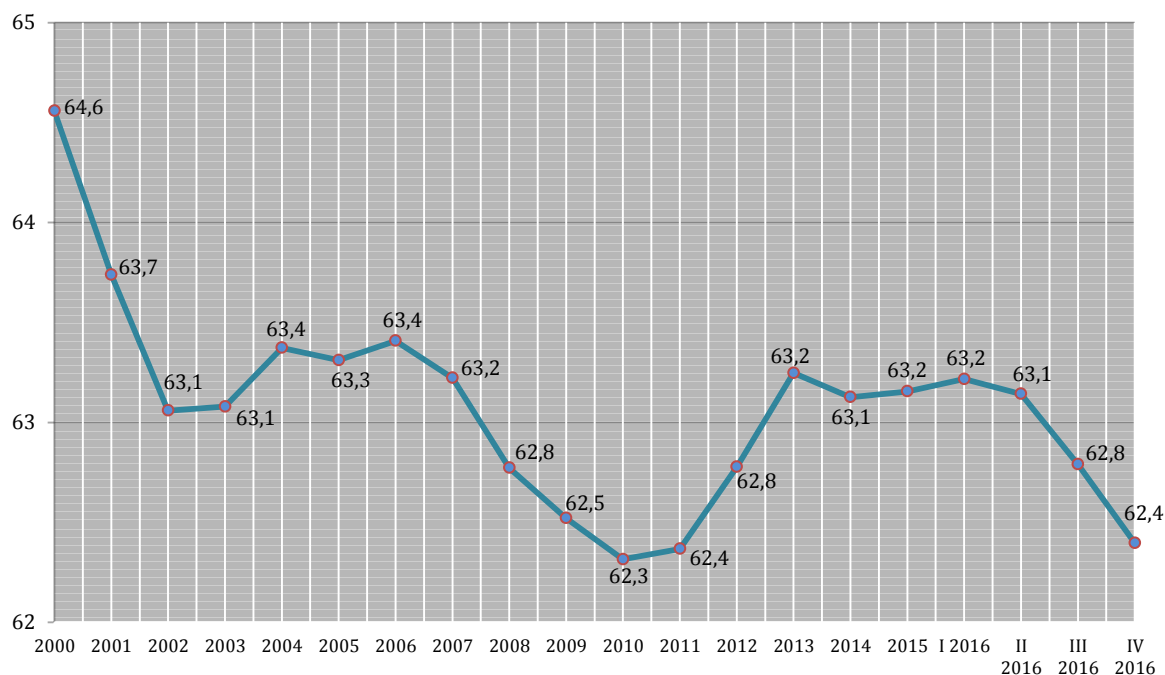
Liczba bezrobotnych ogółem, w tym liczba bezrobotnych na wsi

Analizując dostępne dane dla województwa podkarpackiego w końcu 2001 r. bezrobotni mieszkańcy wsi – 124 401 stanowili 63,7% bezrobotnych zarejestrowanych w PUP. Prawidłowości odnotowane na wsi w zakresie zmian poziomu bezrobocia były takie same jak w ogólnej strukturze bezrobotnych. Liczba bezrobotnych na wsi zmniejszała się do 2008 r. Następnie od 2008 r. następował wzrost do 2013 roku, by w dwóch kolejnych latach obniżyć się do poziomu odnotowanego w 2015 r. W styczniu 2016 r. nastąpił wzrost, a już od lutego do kwietnia spadki (w porównaniu do stanu z 31. I. 2016 r.)

Zmiany udziału liczby bezrobotnych na wsi w stosunku do ogólnej liczby osób bezrobotnych pozostają podobne, wahając się tylko nieznacznie – w skrajnych stanach o 2,3%, a w krótkim przedziale czasu o ułamkowe wielkości (0,8% styczeń – kwiecień 2016 r.). Nie można z analizy samych udziałów wyodrębnić tendencji. Wysokość analizowanego udziału wynika z wielu procesów o różnym czasie trwania dodatkowo nakładających się na siebie (np. sezonowości zmian ogólnego poziomu bezrobocia, cyklu produkcji żywności, procesów w strukturze ludności powiązanych ze zjawiskiem migracji w danym roku itp.).

Odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych

Istotne pozostaje przestrzenna struktura, z której wynika zróżnicowanie bezrobocia na wsi. Procentowy udział mieszkańców wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych wahał się od 22% do 63,2% i w 9 województwach udział był wyższy jak średnio w kraju.

Odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych, 31. XII. 2015 r.

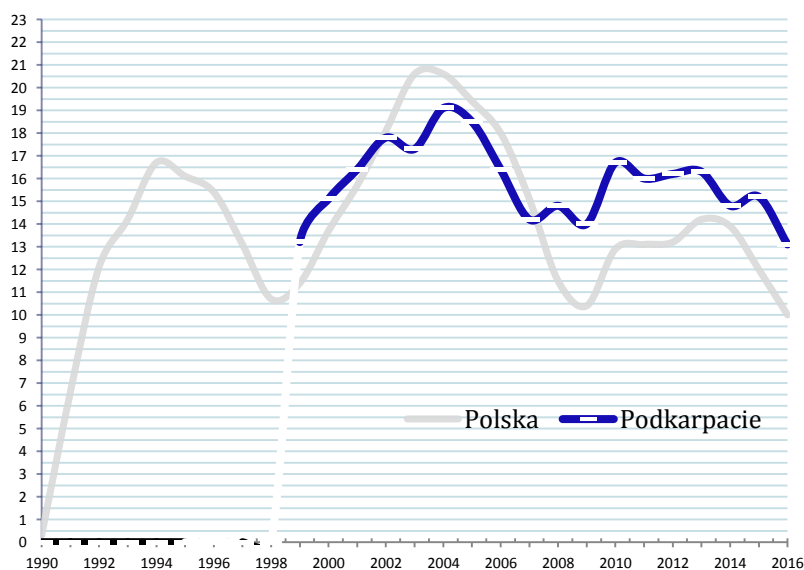
Nazwa	liczba bezrobotnych [osoba]	w tym zamieszkali na wsi	%
POLSKA	1 563 339	701 594	44,9
DOLNOŚLĄSKIE	99 952	37 369	37,4
KUJAWSKO-POMORSKIE	107 255	50 537	47,1
LUBELSKIE	107 895	60 189	55,8
LUBUSKIE	39 348	16 899	42,9
ŁÓDZKIE	109 510	36 289	33,1
MAŁOPOLSKIE	119 601	63 797	53,3
MAZOWIECKIE	216 527	95 480	44,1
OPOLSKIE	36 203	16 857	46,6
PODKARPACKIE	123 514	78 005	63,2
PODLASKIE	55 019	20 055	36,5
POMORSKIE	77 662	35 139	45,2
ŚLĄSKIE	148 508	32 634	22,0
ŚWIĘTOKRZYSKIE	66 131	37 138	56,2
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	83 510	42 491	50,9

WIELKOPOLSKIE	93 311	44 862	48,1
ZACHODNIOPOMORSKIE	79 393	33 853	42,6

Wyraźnie niski, w porównaniu do pozostałych województw, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi zarejestrowano w końcu 2015 r. w województwach: śląskim (22,0%), łódzkim (33,1%), podlaskim (36,5%), dolnośląskim (37,4%). Najwyższy odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi, przekraczający znacznie wartość procentową dla Polski odnotowano na Podkarpaciu – 63,2%. Pozostałe wysokie odsetki odnotowano w województwach: świętokrzyskim (56,2%), lubelskim (55,8%) i małopolskim (53,3%). Wymienione województwa o najwyższym udziale bezrobotnych zamieszkałych na wsi w stosunku do ogółu bezrobotnych charakteryzują się ponadto najwyższym udziałem ludności zamieszkałej na wsi w stosunku do ogólnej liczby ludności. Zróżnicowanie powiatowe udziału bezrobotnych na wsi w województwie podkarpackim, pozostaje w pewnym związku z wielkością stopy bezrobocia rejestrowanego odnotowanego w powiatach.

Stopa bezrobocia. Znaczny wzrost bezrobocia na początku lat 90. był efektem przede wszystkim ograniczania nadmiernego zatrudnienia, związanego z gospodarką centralnie planowaną⁴. W kolejnych latach odnotowano okresy spadku i wzrostu liczby bezrobotnych. Gdyby nie otwarcie rynku pracy krajów Europy Zachodniej na pracowników z krajów Europy Środkowej i Wschodniej, nie nastąpiłby ograniczenie stopy bezrobocia do jednocyfrowego poziomu w kraju⁵. Najbardziej trudny okres dostosowania do gospodarki wolnorynkowej został zrealizowany do 2004 r. Problemem na przyszłość może okazać się kryzys migracyjny (biedne południe → bogata północ) oraz sytuacja na wschodzie Ukrainy. Zarówno dane dla kraju jak i dla województwa podkarpackiego układają się w formy zbliżone do sinusoidy, które z uwagi na pozycje wartości minimalnych i maksymalnych zawierają pewną modalność – zmienność w czasie zbliżonym do dekady. Taki podział został opisany w literaturze naukowej po raz pierwszy przez Clementa Juglara (1819–1905). Cykle zostały wyróżnione jako pochodne zmian rozwoju przemysłowego.

Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 1990-2015

⁴ Gospodarka centralnie planowana związana była z Ideą likwidacją w krajach socjalistycznych bezrobocia, które faktycznie wcale nie obniżyło się do poziomu minimalnego, ponieważ wciąż pozostawali ludzie bez pracy – np. z przyczyn politycznych.

⁵ Z powodu przymusu rezygnacji z uczestnictwa w planie Marshalla m.in. przez Polskę, dopiero środki UE.

Przyjęte założenia dotyczyły okresów koniunktury i następujących po nich latach dekonunktury. Przemiany te powodowały rozwój społeczeństw przemysłowych. Powiązane były z sytuacją w określonych gałęziach produkcji lub mogły dotyczyć kondycji całej gospodarki. Z sytuacją w firmach powiązane są zmiany w poziomie zatrudnienia, z czego wynika możliwość zastosowania tej teorii do wyjaśnienia zmian omawianego wskaźnika. Dotychczas nastąpiły dwie pełne fazy: od 1990 do 1998 i od 1998 do 2008. Za daty graniczne definiowane przez najniższą wartość wskaźnika można przyjąć: a/ kryzys finansowy w Rosji – sierpień 1998 r. (wartość stopy bezrobocia rejestrowanego w Polsce – 9,5%) oraz b/ bankructwo Lehman-Brothers we wrześniu 2008 roku (wartość stopy bezrobocia rejestrowanego w Polsce – 8,9%). Zakończenie kolejnej III dekady możliwe jest w październiku 2017 r.

Analizując natężenie bezrobocia mierzone stopą bezrobocia rejestrowanego (jest obliczana jako udział osób bezrobotnych do ludności cywilnej aktywnej zawodowo) odnotowano zróżnicowane przestrzennie, ze względu na miejsce zamieszkania zarejestrowanych w PUP bezrobotnych. Najwyższą stopę bezrobocia rejestrowanego, obliczoną w stosunku do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym, pośrednio świadczącą o wysokim bezrobociu ukrytym wśród ludności związanej z gospodarstwami rolnymi, bądź o braku miejsc pracy w przemyśle, usługach czy rolnictwie dla nierolniczej części mieszkańców wsi – odnotowano w powiatach: leskim (20,8%), brzozowskim (20,7%), strzyżowskim (20,2%), nizańskim (20,0%), bieszczadzkiem (19,5%) i przemyskim (17,7%).

Odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych
oraz stopa bezrobocia rejestrowanego, stan na 31. XII. 2015 r.

POWIATY	Bezrobotni zamieszkali na wsi % udział w ogólnej liczbie bezrobotnych	stopa bezrobocia rejestrowanego w %
BIESZCZADZKI	60,1	19,5
BRZozowski	91,2	20,7
DĘBICKI	59,1	11,1
JAROSŁAWSKI	61,6	15,7
JASIELSKI	69,5	15,2
KOLBUSZOWSKI	86,7	13,2
KROŚNIEŃSKI	90,0	14,1
LESKI	84,0	20,8
LEŻAJSKI	74,8	17,3
LUBACZOWSKI	66,0	13,9
ŁAŃCUCKI	80,8	15,2
MIELECKI	52,6	10,8
NIŻAŃSKI	67,0	20,0
PRZEMYSKI	100,0	17,7
PRZEWORSKI	74,8	16,7
ROP CZYCKO - SĘDZISZOWSKI	72,7	17,1
RZESZOWSKI	82,2	13,1
SANOCKI	57,8	9,9
STAŁOWOWOLSKI	41,3	9,7

STRZYŻOWSKI	87,9	20,2
TARNOBRZESKI	78,5	11,1
M. KROSNO	0,0	5,9
M. PRZEMYŚL	0,0	15,1
M. RZESZÓW	0,0	7,3
M. TARNOBRZEG	0,0	13,3
WOJEWÓDZTWO	63,2	13,2

Stopa bezrobocia obliczona w stosunku do ludności pracującej poza rolnictwem indywidualnym, świadczy pośrednio o bezrobociu ukrytym na wsi. Zjawiska tego nie można określić liczbowo, ponieważ część ludności wiejskiej, pomimo że stanowi potencjał niewykorzystanych pracowników, nie spełnia niezbędnego ustawowego kryterium do uzyskania statusu bezrobotnego w PUP (określonego przepisami ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy). Kryterium tym pozostaje wielkość gospodarstwa rolnego. W statystykach urzędów pracy wykazywane są jedynie osoby posiadające gospodarstwo rolne o powierzchni nieprzekraczającej 2 hektary tzw. przeliczeniowe (w zależności od jakości gleby może to być różna powierzchnia fizyczna). Według stanu w końcu 2015 r. w urzędach pracy w województwie podkarpackim zarejestrowanych było 11 339 bezrobotnych posiadających takie gospodarstwo. Na przestrzeni 8 lat ich liczba wzrosła o 2 414 bezrobotnych (27,04%). Tempo wzrostu bezrobocia wśród tej zbiorowości był wyższy niż ogółu bezrobotnych zarejestrowanych jako zamieszkali na wsi.

Bezrobotni zamieszkali na wsi i posiadający gospodarstwo rolne wśród ogółu bezrobotnych zarejestrowanych jako zamieszkali na wsi (porównanie 2007-2015 r.)

POWIATY	Udział bezrobotnych zam. na wsi posiadających gospodarstwo rolne do 2 ha przeliczeniowych 31.XII.2007	Udział bezrobotnych zam. na wsi posiadających gospodarstwo rolne do 2 ha przeliczeniowych 31.XII.2015
BIEZCZADZKI	5,9	9,7
BRZOSZOWSKI	7,2	5,9
DĘBICKI	5,7	6,3
JAROSŁAWSKI	4,3	5,1
JASIELSKI	7,0	26,1
KOLBUSZOWSKI	20,7	20,1
KROŚNIEŃSKI	6,8	4,9
LESKI	13,9	18,3
LEŻAJSKI	5,4	6,5
LUBACZOWSKI	9,1	10,2
ŁAŃCUCKI	17,7	24,4
MIELECKI	19,8	21,2
NIŻAŃSKI	20,3	30,9
PRZEMYSKI	4,1	6,3
PRZEWORSKI	3,5	3,0

ROPCZYCKO - SĘDZISZOWSKI	5,2	4,2
RZESZOWSKI	26,4	37,3
SANOCKI	8,4	6,7
STALOWOWOLSKI	16,1	24,6
STRZYŻOWSKI	7,8	6,8
TARNOBRZESKI	19,0	21,6
WOJEWÓDZTWO	11,2	14,5

Odnotowano wzrost udziału wśród bezrobotnych mieszkańców wsi posiadaczy gospodarstwa rolnego do 2 ha przeliczeniowych z 11,2% w końcu 2007 roku do 14,5% wg stanu na 31. XII. 2015 r. Do głównych powodów utrzymującego się dłuższego czasu pozostawiania na bezrobociu osób zamieszkałych na wsi można zaliczyć:

- brak systemowych możliwości dla rozwoju eksportu przetworzonych towarów żywnościowych wyprodukowanych przez gospodarstwa domowe na wsi.
- deficyt powstania nowych form kooperacji i produkcji w rolnictwie. Brak alternatywnych rozwiązań zatrudnienia dla znacznej części osób zamieszkałych na terenach wiejskich,
- ograniczenie miejsc pracy w usługach dla rolnictwa, co było związane z powiększeniem rozmiaru bezrobocia jawnego na wsi o pracowników dotychczas zatrudnionych w handlu i usługach dla rolnictwa,
- odnotowany brak zapotrzebowania na pracowników (zarówno na wsi jak i w mieście) dla ludności nie związanej z gospodarstwami rolnymi. Będących bezrobotnymi z powodu likwidacji zakładu pracy lub wcześniejszej realizacji programu przekształceń własnościowych przez firmy państwowe,

Największe nasilenie bezrobocia wśród mieszkańców wsi w 2015 r. (podobnie jak w latach poprzednich) występowało w województwie podkarpackim, małopolskim, świętokrzyskim, lubelskim i warmińsko-mazurskim.

ODSETEK BEZROBOTNYCH NA WSI W STOSUNKU DO LICZBY BEZROBOTNYCH

nazwa	2012	2013	2014	2015
	%	%	%	%
POLSKA	43,9	44,2	44,5	44,9
DOLNOŚLĄSKIE	35,6	36,0	36,8	37,4
KUJAWSKO-POMORSKIE	45,0	45,7	46,6	47,1
LUBELSKIE	54,9	55,4	55,9	55,8
LUBUSKIE	43,1	43,8	44,0	42,9
ŁÓDZKIE	33,6	33,7	33,6	33,1
MAŁOPOLSKIE	54,6	55,0	54,1	53,3
MAZOWIECKIE	43,6	43,2	43,2	44,1
OPOLSKIE	45,4	45,6	46,4	46,6
PODKARPACKIE	62,8	63,2	63,1	63,2
PODLASKIE	34,6	35,0	35,4	36,5

POMORSKIE	44,8	45,1	44,8	45,2
ŚLĄSKIE	22,0	22,1	22,0	22,0
ŚWIĘTOKRZYSKIE	55,4	56,2	56,3	56,2
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	49,5	49,8	50,6	50,9
WIELKOPOLSKIE	47,3	47,6	48,0	48,1
ZACHODNIOPOMORSKIE	40,7	41,0	40,9	42,6

W województwie podkarpackim problem bezrobocia na wsi dotyczy w większym stopniu bezrobocia ukrytego niż jawnego, wobec niewielkiego udziału rolnictwa zbiorowego. W niektórych powiatach (gdzie były zlokalizowane PGR i spółdzielnie) występują zarówno bezrobocie jawne jak i ukryte. Wymienione powyżej województwa z wschodniej i południowo-wschodniej części kraju charakteryzują się ponadto najwyższym udziałem ludności zamieszkałej na wsi – w stosunku do ogólnej liczby ludności oraz niekorzystną agrarną strukturą gospodarstw rolnych, co jest związane z opłacalnością produkcji rolnej na tych terenach.

Płynność bezrobocia. W analizowanym 2015 r. w stosunku do roku poprzedniego odnotowano osłabienie płynności bezrobocia (zarówno na wsi jak i w miastach). Kierunek tego procesu dotyczył zawsze większego odpływu z ewidencji PUP (ogółem, wieś i miasto) Proces ten determinował spadek liczby bezrobotnych (ogółem, wieś i miasto) zarówno w 2014 jak i w 2015 r. Wspomniane spadki to w 2014 r. (16 284 – ogółem, 10 242 – wieś i 6 042 – miasto) oraz odpowiednio w 2015 r. (14 418, 9 066 i 5 352).

FLUKTUACJE BEZROBOCIA WEDŁUG MIEJSCA ZAMIESZKANIA

	napływ				odpływ			
	2014		2015		2014		2015	
	ogółem	na wsi	ogółem	na wsi	ogółem	na wsi	ogółem	na wsi
bieszczadzki	2 245	1 263	2 076	1 179	2 417	1 406	2 162	1 223
brzozowski	6 472	5 794	6 083	5 462	7 114	6 378	6 751	6 079
dębicki	9 016	5 448	8 621	5 171	9 885	5 939	9 477	5 699
jarosławski	9 975	6 279	9 684	6 165	10 799	6 725	10 589	6 761
jasielski	9 827	6 852	9 775	6 773	11 338	7 855	10 188	7 067
kolbuszowski	4 564	3 879	4 716	4 026	5 092	4 340	5 193	4 445
krośnieński	7 483	6 633	7 445	6 616	8 626	7 677	8 398	7 453
leski	3 002	2 474	2 904	2 421	3 212	2 631	3 086	2 525
leżajski	6 459	4 845	6 138	4 630	6 729	5 017	6 644	5 008
lubaczowski	6 110	3 936	5 583	3 652	6 594	4 278	6 148	4 013
łańcucki	6 231	4 990	6 180	5 001	6 822	5 390	7 289	5 928
mielecki	9 998	5 074	9 870	5 054	10 366	5 341	10 081	5 125
niżański	5 588	3 665	5 831	3 902	6 348	4 135	6 705	4 461
przemyski	5 370	5 370	5 609	5 609	6 300	6 300	6 043	6 043
przeworski	7 516	5 585	8 188	6 119	8 354	6 118	8 484	6 338
ropczycko-sędziszowski	6 799	4 757	6 765	4 703	7 712	5 380	7 314	5 108
rzeszowski	10 406	8 535	9 871	8 107	10 996	9 023	10 414	8 573
sanocki	6 234	3 540	6 504	3 669	6 804	3 833	7 696	4 309
stalowowolski	7 376	2 950	6 864	2 801	8 661	3 476	8 109	3 315
strzyżowski	5 500	4 808	5 538	4 818	6 161	5 378	5 959	5 199

tarnobrzeski	3 902	3 133	3 796	3 052	4 303	3 432	4 146	3 324
Krosno	2 921	0	2 721	0	3 402	0	3 048	0
Przemyśl	4 215	0	3 996	0	4 580	0	4 602	0
Rzeszów	10 136	0	9 854	0	10 801	0	10 106	0
Tarnobrzeg	3 605	0	3 413	0	3 818	0	3 811	0
województwo	160 950	99 810	158 025	98 930	177 234	110 052	172 443	107 996

W okresie 2015 r. do urzędów pracy zgłosiło się 98 930 osób zamieszkałych na wsi, czyli o 880 osób (o 0,9%) mniej niż w 2014 r. Z osób rejestrujących się w PUP podczas 2015 r. status osoby bezrobotnej po raz pierwszy uzyskało 16 646 osób, a po raz kolejny powróciło 82 284 osób, czyli 83,2% całego napływu tej populacji (w 2014 r. – 82,2%).

Odływ z bezrobocia wśród mieszkańców wsi wyniósł w omawianym okresie 107 996 osób i był o 2 056 (o 1,9%) niższy niż w poprzednim roku. Biorąc pod uwagę przyczyny wyrejestrowań, najwięcej osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi opuściło rejestry z powodu podjęcia pracy. W okresie 2015 r. z powodu podjęcia pracy utraciło status osoby bezrobotnej 53 140 osób, czyli prawie ½ ogólnego odpływu z bezrobocia wśród bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W ramach podjęcia pracy zatrudnienie niesubsydiowane podjęło 43 811 osób, a pracę subsydiowaną 9 329 osób. W porównaniu z 2014 rokiem liczba podjęć pracy ogółem była o 1 646 osób wyższa, przy czym wzrost ten dotyczył zarówno podjęć pracy niesubsydiowanej (o 377 osób) jak i subsydiów (o 1 269 osób).

V. PROMOCJA ZATRUDNIENIA NA TERENACH WIEJSKICH

Aktywne formy promocji zatrudnienia. Do zadań samorządu powiatu w zakresie polityki rynku pracy można zaliczyć m.in. opracowywanie i realizację programu promocji zatrudnienia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy, a także udzielanie pomocy bezrobotnym w znalezieniu pracy poprzez pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe i informację zawodową.

W ramach tych zadań przez powiatowe urzędy pracy organizowane są aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu. Wśród nich można wymienić następujące aktywne formy promocji zatrudnienia:

- prace interwencyjne,
- roboty publiczne,
- pomoc w podjęciu działalności na rachunek własny,
- organizację szkoleń,
- organizację staży,
- organizację przygotowania zawodowego dorosłych,
- organizację prac społecznie użytecznych,
- prowadzenie doradztwa zawodowego,
- aktywne formy realizowane w konwencji bonów.

Prace interwencyjne i roboty publiczne. Zatrudnienie pracownika w ramach prac interwencyjnych jest w pewnym sensie podobne do umowy na czas określony. Pewną różnicą jest ograniczenie czasu trwania prac interwencyjnych do 6 miesięcy (do 12 miesięcy – gdy refundacja następuje co 2 miesiące) oraz w przypadku osób bezrobotnych powyżej 50 roku życia do 24 miesięcy (w rezultacie prace interwencyjne w grupie osób bezrobotnych będących w wieku 50 + mogą trwać nawet do 4 lat, gdy refundacja następuje co dwa miesiące).

Zgodnie z zapisami ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy celem prac interwencyjnych jest wsparcie osób w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Zachętę zaś dla pracodawcy do organizacji takich form pracy stanowi częściowy zwrot kosztów zatrudnienia bezrobotnego (wynagrodzenia, nagrody i składki na ubezpieczenia społeczne). W 2015 r. prace interwencyjne podjęło 2 655 bezrobotnych zamieszkałych na wsi tj. o 766 osób (40,6%) więcej niż w poprzednim roku. Na ogólną liczbę 4 378 podjęć pracy interwencyjnej, ponad ½ (60,6%) dotyczyła bezrobotnych z terenów wiejskich.

Do robót publicznych (czyli zatrudnienia w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy przy wykonywaniu prac organizowanych przez gminy, organizacje pozarządowe oraz spółki wodne i ich związki) skierowanych zostało w omawianym roku 1 722 bezrobotnych z obszarów wiejskich tj. o 279 (19,3%) więcej niż rok wcześniej. Skierowania bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły 72,1% ogółu skierowań na roboty publiczne. Wymienione formy subwencjonowanego zatrudnienia, w tym zwłaszcza roboty publiczne stanowią skuteczną formę pomocy osobom bezrobotnym z terenów wiejskich. Przy stosunkowo niskich kosztach organizacji oferują osobom bezrobotnym tymczasowe zatrudnienie. Pozwalają im na aktywizację zawodową i przerywają bezrobocie długotrwałe.

Podjęcie działalności gospodarczej. W 2015 roku odnotowano spadek osób bezrobotnych na wsi, dla których utrata statusu osoby bezrobotnej nastąpiła w związku z uzyskaniem dotacji na podjęcie działalności gospodarczej na rachunek własny. Mniejsza liczba niż przed rokiem nie oznacza automatycznie spadku zainteresowania opisywaną formą, a może oznaczać mniejszą liczbę dostępnych na ten cel w PUP środków finansowych. W 2015 r. zadeklarowało wolę prowadzenia działalności gospodarczej i jednocześnie otrzymało środki finansowe 1 616 bezrobotnych na wsi, podczas gdy w 2014 r. – 1 774 bezrobotnych na wsi, tj. mniej o 158 osób (odnotowano 9% spadek). Pomimo niższej liczby chętnych do pracy na własny rachunek – bezrobotni mieszkańcy wsi stanowili 56,9% ogólnej liczby bezrobotnych, którym udzielono środków finansowych niezbędnych dla utworzenia własnego miejsca pracy.

W perspektywie taka pomoc oferowana dla osób bezrobotnych przez powiatowy urząd pracy może zaowocować, wraz z rozwojem nowo powstałej firmy, możliwością zatrudnienia kolejnych pracowników. Jedynym warunkiem jest właściwie dobrany profil działalności firmy i korzystny trend na oferowane produkty lub usługi na rynku. Możliwe, że określone rozwiązania ustawowe będą w przyszłości promować nowo powstałe firmy, w których nastąpił taki rozwój stanu zatrudnienia.

Wymieniając (poza różnymi innymi rodzajami pracy subsydiowanej) również i inne formy aktywizacji osób bezrobotnych (szkolenia, staże u pracodawcy, przygotowanie zawodowe dorosłych, prace społecznie użyteczne). Łącznie w 2015 r. podjęło je 13 187 bezrobotnych zamieszkałych na wsi.

W porównaniu do poprzedniego roku oznacza to, że z wymienionych form skorzystało mniej o 880 bezrobotnych (6,3%) z obszarów wiejskich. Osoby wyłączone z tego tytułu z ewidencji urzędów pracy stanowiły 61,8% odpływu dla analizowanych form w ogólnej populacji osób bezrobotnych. W 2015 r. zaobserwowano spadek liczby bezrobotnych mieszkańców wsi korzystających z wymienionych pozostałych aktywnych form promocji zatrudnienia.

Szkolenia. Na odbycie szkoleń (czyli zajęć nie realizowanych normalnym tokiem systemu edukacyjnego, mających na celu uzyskanie, uzupełnienie lub doskonalenie umiejętności i kwalifikacji zawodowych) skierowanych zostało 2 523 osób bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W porównaniu do sytuacji sprzed roku stanowi to spadek o 483 osoby tj. o 16,1%. W odniesieniu do bezrobotnych z obszarów miejskich, odsetek podejmujących tą formę aktywizacji pozostaje wyższy. Bezrobotni zamieszkali na wsi stanowili 60,3% ogółu bezrobotnych skierowanych na szkolenia.

Staże, przygotowanie zawodowe dorosłych. Staż i przygotowanie zawodowe dorosłych są formami skierowanymi również dla osób bezrobotnych określonych w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy jako pozostający w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Celem stażu (jak określa ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy) jest – nabycie przez osobę bezrobotną umiejętności praktycznych do wykonywania pracy przez wykonywanie zadań w miejscu pracy bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą. Przygotowanie zawodowe dorosłych jest instrumentem aktywizacji w formie praktycznej nauki zawodu dorosłych lub przyuczenia do pracy dorosłych, realizowanym bez nawiązania stosunku pracy z pracodawcą, według programu obejmującego nabywanie umiejętności praktycznych i wiedzy teoretycznej, zakończonego egzaminem. Obie te formy odbywają się więc na mocy umowy zawartej przez starostę z pracodawcą i przebiegają według ustalonego w formie pisemnej programu.

W 2015 r. na staże i przygotowanie zawodowe dorosłych skierowano odpowiednio: 9 867 i 3 bezrobotnych z terenów wsi. Odnosząc się do ogólnej liczby wyrejestrowań z ewidencji bezrobotnych z tytułu podjęcia tych form, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi był wysoki w przypadku staży (wyniósł 62%). W przypadku przygotowania zawodowego osób dorosłych był już poniżej ½ (tj. 42,9%). Staże są skuteczną formą aktywizacji szczególnie w przypadku osób młodych. Liczba bezrobotnych korzystających z tej formy jest znaczna. Już od lat kumuluje się w stosunku do innych aktywnych form, gdzie przeważają mieszkańcy wsi.

Prace społecznie użyteczne. Prace społecznie użyteczne są formą ograniczania bezrobocia, kierowaną do osób bezrobotnych pozostających bez prawa do zasiłku. Organizowane są przez gminę w jednostkach pomocy społecznej, organizacjach lub instytucjach statutowo zajmujących się pomocą charytatywną lub działających na rzecz społeczności lokalnych.

W 2015 r. do prac społecznie użytecznych skierowano 794 bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W porównaniu do poprzedniego roku liczba podjęć tego rodzaju pracy spadła o 48 osób (5,7%). Podobnie jak w przypadku staży i skierowań na miejsca przygotowania zawodowego, odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi, którzy podjęli prace społecznie użyteczne był wysoki i wyniósł 64%. W 2014 r. odsetek ten był nieznacznie wyższy, bezrobotni zamieszkali na wsi stanowili wówczas 65,4% wszystkich bezrobotnych skierowanych do prac społecznie użytecznych.

Do bardziej miękkich form można zaliczyć **poradnictwo zawodowe**. W 2015 r. odnotowano wzrost ogólnej liczby bezrobotnych korzystających z usług poradnictwa indywidualnego o 703 osoby tj. o 6,8%, przy czym liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi, którzy skorzystali z tej formy pomocy wzrosła (w porównaniu do 2014 r.) o 700 osób (o 12%), podczas gdy bezrobotnych z miast o 3 osoby, tj. o 0,07%. Liczba bezrobotnych ogółem objętych tą usługą wyniosła w 2015 r. 10 970 osób, w tym 59,4% (6 511 osób) mieszkało na wsi. Liczba bezrobotnych, którzy w 2015 r. wzięli udział w poradach grupowych wyniosła 4 214, w tym bezrobotni z obszarów wiejskich – 2 309 osób, stanowili 54,8% ogółu osób korzystających z tej formy porady. Na przestrzeni omawianego roku odnotowano spadek o 2 939 bezrobotnych uczestniczących w poradach grupowych. Wzrost ten odnosił się zarówno do mieszkańców wsi jak i miast.

Liczba mieszkańców wsi uczestnicząca w poradach grupowych w stosunku do 2014 r. zmniejszyła się o 1 918 osób tj. o 45,4%, podczas gdy w miastach liczba bezrobotnych uczestniczących w tej formie była niższa o 1 021 osób (o 34,9%). Z pozostałych form aktywizacji – szkoleń z zakresu aktywnego poszukiwania pracy (stawiających sobie za cel przygotowanie do samodzielnego poszukiwania i podjęcia zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej) skorzystało w 2015 r. ogółem 304 bezrobotnych, w tym 189 osób (62,2%) zamieszkałych na wsi.

Inne formy ograniczenia liczby bezrobotnych. W 2015 r. status bezrobotnego z powodu podjęcia nauki utraciło 461 bezrobotnych – tj. spadek o 21 osób (o 4,4%) w stosunku do 2014 r. Bezrobotni zamieszkali na wsi podejmujący naukę, stanowili ponad ½ tj. 55,5% wyrejestrowań w tej zbiorowości (54,6% w 2014 r.). Z tytułu nabycia wieku emerytalnego, nabycia praw emerytalnych lub rentowych oraz nabycia praw do świadczenia przedemerytalnego wyrejestrowano łącznie 4 899 osób – o 135 osób mniej niż w poprzednim roku. Liczba bezrobotnych zamieszkałych na wsi, tracących status bezrobotnego z analizowanych powodów obejmowała 2 701 osób – o 59 osób mniej jak w 2014 r. Bezrobotni mieszkańcy wsi stanowili w 2015 r. 55,1% ogółu (54,8% - 2014 r.) Odsetek wyrejestrowanych na terenach wiejskich z wymienionych powodów zmienił się w stosunku do poprzedniego roku tylko o 0,3%.

Dobrowolne rezygnacje ze statusu bezrobotnego na wsi. Z statusu bezrobotnego w PUP zrezygnowało w 2015 r. 5 907 osób, co stanowiło 5,5% całego odpływu bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W roku poprzednim wyrejestrowano z tego powodu 6 428 osób (5,8% odpływu bezrobotnych na wsi). Poza podjęciami pracy znaczny udział obejmują wyrejestrowania z ewidencji PUP z powodu niepotwierdzenia gotowości do podjęcia pracy. W ciągu 2015 r. wyrejestrowano z tego tytułu 24 479 osób zamieszkałych na wsi, czyli 22,6% odpływu analizowanej zbiorowości bezrobotnych na wsi (w 2014 r. 29 583 osób, tj. 26,9%).

Z pozostałych aktywnych form promocji zatrudnienia, w tym również dotychczas stosowanych aktywnych form realizowanych w ramach bonów, największym zainteresowaniem wśród osób bezrobotnych w PUP było skierowanie do agencji zatrudnienia w ramach współpracy z PUP. Osoba bezrobotna, która jest zainteresowana faktycznym podjęciem pracy pozytywnie odbiera tą formę współpracy. Na ten stan rzeczy składają się: 1/ pewność zatrudnienia w przypadku pozytywnego przejścia przez procedurę rekrutacyjną, stosowaną przez danego pracodawcę, 2/ gwarancja uzyskania wszystkich świadczeń przewidzianych przez obowiązujące przepisy, 3/ gwarancja wypłaty wynagrodzenia

w umówionej wysokości, w przypadku prawidłowego wykonania pracy. W okresie 2015 r. w ramach współpracy skierowano 2 069 osób bezrobotnych, w tym 61,3% obejmowały osoby z terenów wiejskich. Zestawienie pozostałych aktywnych form (w tym również realizowanych w ramach bonów) zawarto poniżej.

Aktywne formy realizowane w ramach bonów – 2015 r.

Wyszczególnienie	ogółem	wieś	miasto
podjęcia działalności gospodarczej w ramach bonu na zasiedlenie	3	2	1
podjęcia pracy poza miejscem zamieszkania w ramach bonu na zasiedlenie	563	283	280
podjęcia pracy w ramach bonu zatrudnieniowego	228	156	72
podjęcia pracy w ramach świadczenia aktywizacyjnego	1	1	0
podjęcia pracy w ramach grantu na telepracę	1	1	0
podjęcia pracy w ramach refundacji składek na ubezpieczenie społeczne	0	0	0
podjęcia pracy w ramach dofinansowania wynagrodzenia za zatrudnienia bezrobotnego powyżej 50 roku życia	161	95	66
rozpoczęcie szkolenia w ramach bonu szkoleniowego	381	278	103
rozpoczęcie staży w ramach bonu stażowego	455	291	164
rozpoczęcia pracy społecznie użytecznej w ramach pakietu aktywizacja integracja	191	104	87
skierowanie do agencji zatrudnienia w ramach zlecenia działań aktywizacyjnych	2 069	1 269	800

Podsumowanie fluktuacji i aktywnych form. Napływ bezrobotnych zamieszkałych na wsi do powiatowych urzędów pracy zakończony uzyskaniem statusu osoby bezrobotnej w 2015 r. stanowił 62,6% całego napływu bezrobotnych w tym okresie. Odsetek osób napływających do bezrobocia na wsi był wyższy niż w miastach. W stosunku do 2014 r. odnotowano zmniejszenie napływu bezrobotnych zamieszkałych na wsi o 880 osób (o 0,6%). Odpływ z bezrobocia z obszarów wiejskich stanowił 62,6% całego odpływu bezrobotnych w tym okresie. Odpływ był również wyższy wśród mieszkańców wsi niż miast. W stosunku do poprzedniego roku był niższy o 2 056 osób (o 1,9%). Podjęcia pracy przez bezrobotnych z obszarów wiejskich stanowiły 62,2% wszystkich podjęć pracy w 2015 r. Należy przy tym podkreślić, że wyższy jak w miastach był zarówno odsetek podjęć pracy subsydiowanej (62,1% wyrejestrowań z tego tytułu), jak i podjęć pracy niesubsydiowanej (62,2%). Bezrobotni z obszarów wiejskich stanowili 64,1% ogółu bezrobotnych wyrejestrowanych w 2015 roku z powodu niepotwierdzenia gotowości do podjęcia pracy. Odsetek bezrobotnych, dobrowolnie rezygnujących ze statusu osoby bezrobotnej kształtował się na poziomie 68,7% (w stosunku do mieszkańców miast).

Wskaźnik płynności. Istotne jest powiązanie na zakończenie zmian fluktuacji bezrobotnych kształtowania się poziomu wskaźnika płynności na regionalnym rynku pracy. Wskaźnik ten jest obliczany jako udział bezrobotnych, którzy w ciągu roku podjęli pracę do liczby nowo zarejestrowanych w tym samym okresie.

WSKAŹNIK PŁYNNOCI WEDŁUG MIEJSCA ZAMIESZKANIA

kategorie	ogółem		Wieś		Miasto	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
podjęcia pracy	82 860	85 469	51 494	53 140	31 366	32 329
napływ	160 950	172 443	99 810	107 996	61 140	64 447
wskaźnik płynności	51,5	49,6	51,6	49,2	51,3	50,2

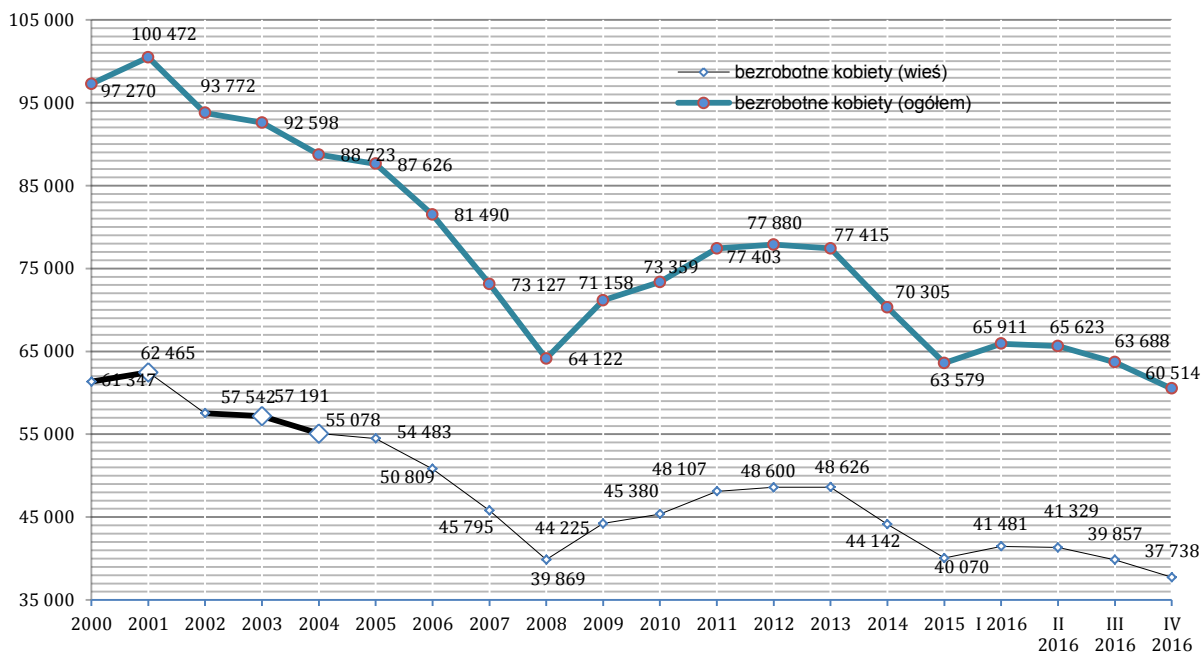
W 2015 r. wskaźnik ten wynosił w miastach 50,2%, na wsi 49,2%. W 2014 r. odpowiednio: 51,3% i 51,6%. Oznacza to, że w 2015 r. więcej bezrobotnych na wsi zarejestrowało się w PUP niż podjęło pracę. W mieście tendencja ta była odwrotna (więcej bezrobotnych podjęło pracę niż się zarejestrowało). W poprzednim roku więcej bezrobotnych podjęło pracę w stosunku do nowych rejestracji – zarówno na wsi jak i w mieście. Wskaźnik płynności był powyżej ½ bez względu na miejsce zamieszkania bezrobotnych, przy czym wyższy o 0,3 pkt. proc. na terenach wiejskich niż w mieście.

VI. Zróżnicowanie bezrobotnych zamieszkałych na wsi wg wybranych cech demograficzno-społecznych

Głównymi cechami różnicującymi bezrobotnych i jednocześnie determinującymi ich pozycję na rynku pracy są: płeć, wiek, poziom wykształcenia, staż pracy i czas pozostawania bez pracy. Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania, sytuację na rynku pracy i niejednakowe szanse osób pozostających bez pracy na znalezienie zatrudnienia, ustawodawca wyodrębnił grupy osób „będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy”. Zgodnie z art. 49 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy do osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy w 2015 roku zaliczane zostały następujące zbiorowości osób bezrobotnych: bezrobotni do 30 roku życia (w tym do 25 roku życia), powyżej 50 roku życia, długotrwale bezrobotne, korzystające ze świadczeń pomocy społecznej, posiadające co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia, posiadające co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia oraz bezrobotni posiadający orzeczenie o niepełnosprawności. W stosunku do takich osób powiatowy urząd pracy poza propozycją zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, może zastosować działania określone w art. 49-61 wymienionej ustawy, tj. skierować na szkolenie, staż, odbycie przygotowania zawodowego dorosłych lub zatrudnienie w ramach prac interwencyjnych czy robót publicznych.

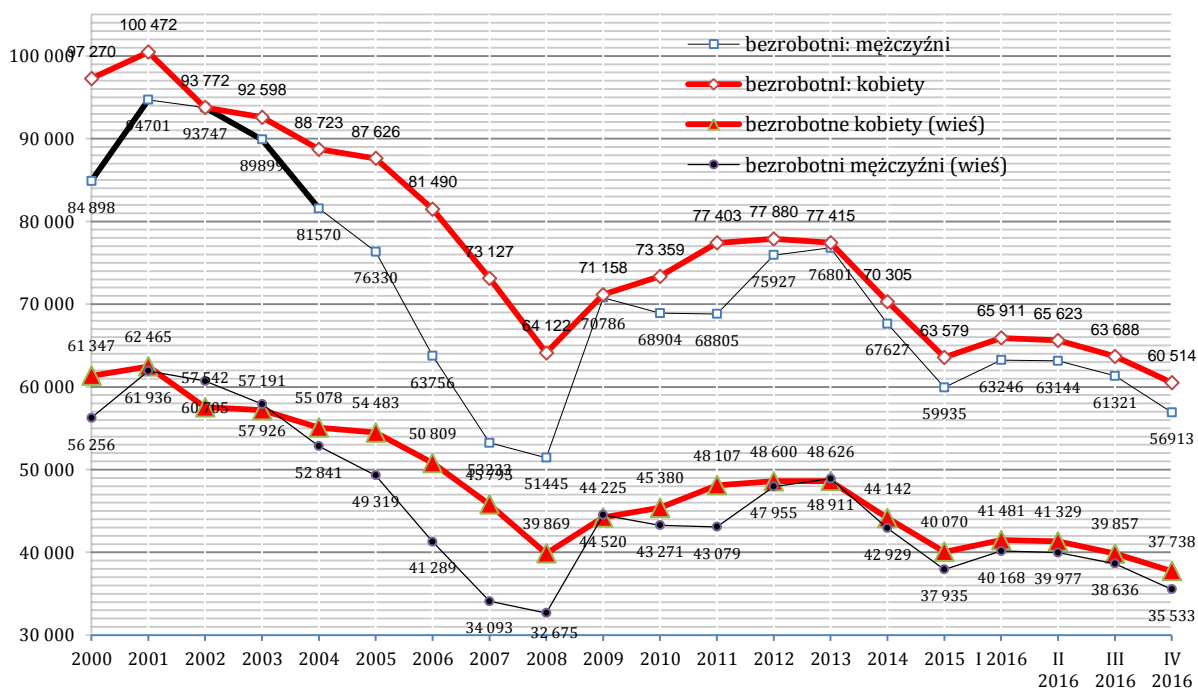
Płeć. Bezrobotne kobiety na wsi. Analiza bezrobocia rejestrowanego według płci pokazuje, że charakteryzuje się ono przewagą liczebną kobiet. Biorąc pod uwagę wymienione wcześniej kolejne okresy kształtowania się poziomu bezrobocia, a zwłaszcza jego obniżanie się w do poziomu z 2008 r. widać takie same prawidłowości jak w ogólnej strukturze bezrobotnych i liczbie bezrobotnych na wsi.

Odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych

Z powyższego wykresu wynika, że podobne czynniki warunkują zmienność w czasie liczby bezrobotnych ogółem, liczby bezrobotnych na wsi i liczby bezrobotnych kobiet w poszczególnych zbiorowościach bezrobotnych (np. w przypadku wszystkich powyżej wymienionych najniższy poziom bezrobotnych odnotowano w 2008 roku)⁶.

Odsetek bezrobotnych zamieszkałych na wsi w ogólnej liczbie bezrobotnych

⁶ Np. w okresie 2000 – 2008 liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 34,1% wśród kobiet oraz wśród mężczyzn o 39,4%. Odpowiednie wartości spadków dla bezrobotnych na wsi to 35,0% - wśród kobiet i 41,9% - wśród mężczyzn.

Bezrobocie wśród kobiet charakteryzuje się większą trwałością oraz mniejszą dynamiką spadków jak wśród bezrobotnych mężczyzn. Tempo wzrostu bezrobocia wśród mężczyzn było jednak wyraźnie słabsze w porównaniu do bezrobocia kobiet. W populacji bezrobotnych zamieszkałych na wsi (podobnie jak wśród bezrobotnych ogółem) przeważają kobiety. Od 2012 roku różnice są mniejsze niż w okresach wcześniejszych i ponadto – mniejsze na wsi niż w zbiorowości ogółem (bliższa odległość poszczególnych serii danych zawierających liczbę bezrobotnych).

Bezrobotne kobiety zamieszkałe na wsi i w miastach według grup wieku

przedziały wieku	Bezrobotni na wsi		Bezrobotni w miastach	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
18-44	30 894	24 748	16 365	13 311
45-60 i więcej	9 176	13 187	7 144	8 689

Zarejestrowane w urzędach pracy bezrobotne kobiety na wsi są młodsze od bezrobotnych mężczyzn. W końcu 2015 roku kobiety do 44 lat obejmowały 30 894 osoby, a mężczyźni 24 748 osób. W wieku od 45 do 60 lat i więcej bezrobotne kobiety na wsi obejmowały 9 176, a mężczyźni 13 187 osób. Populacja bezrobotnych mieszkanki wsi pozostaje młodsza również w miastach. Jednakże różnice dla miast pomiędzy kobietami i mężczyznami pozostają mniejsze.

Kobiety są lepiej wykształcone. Stanowią większość bezrobotnych z wykształceniem wyższym, policealnym i średnim zawodowym oraz średnim ogólnokształcącym. Pomimo pozytywnych cech socjologicznych, warunkujących możliwość uzyskania oferty pracy, jakimi są młody wiek i wyższy poziom wykształcenia – odsetek bezrobotnych kobiet na wsi poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy pozostawał wyższy jak mężczyzn. W końcu 2015 r. udział kobiet w tej kategorii bezrobotnych wynosił 49,1%, mężczyzn 38,1%. Mniej korzystna z punktu widzenia potencjalnych zasobów pracowników pozostaje dla bezrobotnych mieszkanki wsi (w porównaniu do miast) struktura wykształcenia. W końcu 2015 r. 41,8% z nich posiadało wykształcenie niżej średniego, a 16,4% wyższe. W miastach proporcje te pozostawały następujące: 24,1% bezrobotnych kobiet legitymowało się wykształceniem wyższym, a 33,2% posiadało wykształcenie poniżej średniego.

Bezrobotne kobiety zamieszkałe na wsi według wykształcenia

	kobiety	%	mężczyźni	%
wyższe	6 581	16,4%	2 272	6,0%
policealne i średnie zawodowe	11 887	29,7%	7 923	20,9%
średnie ogólnokształcące	4 856	12,1%	2 348	6,2%
zasadnicze zawodowe	10 672	26,6%	14 815	39,1%
gimnazjalne i poniżej	6 074	15,2%	10 577	27,9%
razem	40 070	100,0%	37 935	100,0%

Kobiety pozostają na bezrobociu dłużej niż mężczyźni. Liczba ta jest również wyższa na wsi jak w miastach. Wyższa pozostaje liczba kobiet poszukujących pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się w PUP z terenów wsi (19 690) niż w miastach (11 591).

Bezrobotne kobiety zamieszkałe na wsi i w miastach według grup czasu pozostawania bez pracy

przedziały czasu pozostawania bez zatrudnienia	Bezrobotni na wsi		Bezrobotni w miastach	
	Kobiety	Mężczyźni	Kobiety	Mężczyźni
od 1 do 6 m-cy	14 772	17 840	8 578	9 633
od 7 m-cy do 24 m-cy i powyżej	25 298	20 095	14 931	12 367

Analizując strukturę bezrobocia dla kobiet z terenów wiejskich według długości posiadanego (i jednocześnie udokumentowanego) staży pracy, w większym stopniu bezrobocie dotyka osoby bez doświadczenia zawodowego i o krótkim stażu.

Bezrobotne kobiety zamieszkałe na wsi według stażu pracy

przedziały	Kobiety	Procent	Mężczyźni	Procent
do 1 roku	8 400	21,0%	6 313	16,6%
od 1-5 lat	9 024	22,5%	8 746	23,1%
od 5-10 lat	5 227	13,0%	5 320	14,0%
od 10-20 lat	5 037	12,6%	5 438	14,3%
od 20-30 lat	1 931	4,8%	3 890	10,3%
30 lat i więcej	452	1,1%	1 452	3,8%
bez stażu pracy	9 999	25,0%	6 776	17,9%
razem	40 070	100,0%	37 935	100,0%

W końcu 2015 r. 25,0% bezrobotnych kobiet zamieszkałych na wsi nie posiadało żadnego doświadczenia zawodowego (definiowanego brakiem stażu pracy). Odsetek bezrobotnych ze stażem do 5 lat pracy kształtował się na poziomie 43,5%. Wśród bezrobotnych mieszkanek miast udziały powyższe przyjęły następujące wartości procentowe – 18,3% nie posiadało żadnego stażu pracy, a 41,3% staż do 5 lat.

Struktura bezrobotnych ogółem zamieszkałych na wsi według wieku. W okresie ostatnich kilku lat, kiedy to obserwowany był ogólny wzrost bezrobocia (w stosunku do 2008 r.) najliczniejsze grupy bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowią osoby będące w wieku 25-34 lat (30,2%) oraz w wieku 18-24 lat (20,7%).

Bezrobotni zamieszkali na wsi według wieku

kategorie	Liczba bezrobotnych na wsi	w %
18-24 lat	16 166	20,7%
25-34 lat	23 558	30,2%
35-44 lat	15 918	20,4%
45-54 lat	13 846	17,8%
55-59 lat	6 129	7,9%
60 lat i więcej	2 388	3,1%
razem	78 005	100,0%

Odnotowano również wysoki odsetek bezrobotnych w grupie wiekowej od 35 do 44 lat (20,4%). Powyżej wymienione przedziały wieku obejmowały łącznie 71,3% bezrobotnych na wsi oraz 65,2% - w miastach. Znacznie ponad ½ bezrobotnych mieszkańców wsi nie przekroczyła więc 44 roku życia (będącego jednocześnie granicą wieku tzw. mobilnego). Odsetek bezrobotnych powyżej 44 roku życia wynosił na wsi – 28,7%, w miastach – 34,8%. Udział bezrobotnych w wieku mobilnym pozostaje na wsi

wyższy niż w miastach, a w starszych grupach wiekowych (pow. 44 lat) niższy. Struktura wiekowa bezrobotnych na obszarach wiejskich, jest więc korzystniejsza niż w granicach administracyjnych miast.

Zachodzące zmiany demograficzne znajdują bezpośrednie odbicie w strukturze wiekowej bezrobotnych. Zarówno na obszarach wiejskich jak i w miastach następuje proces starzenia się społeczeństwa, jednakże w województwie podkarpackim jest on zauważalny w minimalnym zakresie. Proces starzenia się bezrobotnych wynika ze wzrostu udziału procentowego osób powyżej 44 roku życia (tzw. wiek nie mobilny) w bezrobociu ogółem.

Bezrobotni zamieszkali na wsi według poziomu wykształcenia. Wykształcenie jest czynnikiem istotnym tak jak wiek, który różnicuje sytuację bezrobotnych na rynku pracy. Ograniczona w stosunku do podaży siły roboczej liczba wolnych miejsc pracy oraz występująca znaczna konkurencja, powodują trudności w znalezieniu zatrudnienia. Dotyczy to przede wszystkim pracowników, którzy utracili pracę i mają niski poziom wykształcenia. Sytuacja w tym zakresie jest również trudna dla osób posiadających wykształcenie wyższe, ale dotychczas niepracujących, będących nowymi pracownikami na lokalnym rynku pracy. Coraz więcej osób, w tym także zamieszkałych na wsi podwyższa swoje kwalifikacje. Warunkuje to sytuację, że znaczna liczba osób pomimo wysokiego poziomu wykształcenia w dalszym ciągu nie może znaleźć pracy.

Bezrobotni zamieszkali na wsi według poziomu wykształcenia

katgorie	Liczba bezrobotnych na wsi	w %
wyższe	8 853	11,3%
policealne i średnie zawodowe	19 810	25,4%
średnie ogólnokształcące	7 204	9,2%
zasadnicze zawodowe	25 487	32,7%
gimnazjalne i poniżej	16 651	21,3%
razem	78 005	100,0%

Znajduje to potwierdzenie w systematycznym wzroście od 2000 r. udziału osób z wykształceniem wyższym w ogólnej liczbie bezrobotnych. Wzrost ten dotyczy zarówno bezrobotnych zamieszkałych na wsi jak i w mniejszym stopniu w miastach. Podkreślić jednak należy, że pomimo występujących tendencji wzrostowych w tym zakresie, poziom wykształcenia bezrobotnych zamieszkałych na terenach wiejskich pozostaje niższy niż w miastach (obliczając rozkład na poszczególne poziomy wykształcenia w ramach danej zbiorowości).

Bezrobotni zamieszkali według poziomu wykształcenia

wykształcenie	ogółem	wieś	miasto	wieś	miasto	wieś	miasto
wykształcenie wyższe	17 588	8 853	8 735	11,3	19,2	50,3	49,7
policealne i średnie zawodowe	31 542	19 810	11 732	25,4	25,8	62,8	37,2
średnie ogólnokształcące	12 875	7 204	5 671	9,2	12,5	56,0	44,0
zasadnicze zawodowe	36 625	25 487	11 138	32,7	24,5	69,6	30,4
gimnazjalne i poniżej	24 884	16 651	8 233	21,3	18,1	66,9	33,1
	123 514	78 005	45 509	100,0	100,0	---	---

W końcu 2015 r. najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych zamieszkałych na wsi stanowiły osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe i gimnazjalne i poniżej (łącznie: 54%). W miastach analogiczny udział wynosił 42,6%. Bezrobotni na wsi legitymujący się wykształceniem wyższym,

policealnym i średnim obejmowali 45,9% ogółu bezrobotnych. W miastach odpowiednio – 57,5% ogółu. Struktura bezrobotnych zamieszkałych na wsi pod względem poziomu wykształcenia kształtuje się niekorzystnie w odniesieniu do miast.

Bezrobotni mieszkańcy wsi według czasu pozostawania bez pracy. Długie pozostawanie bez pracy zmniejsza szanse na znalezienie zatrudnienia, co wpływa na obniżenie statusu materialnego i społecznego osób bezrobotnych i ich rodzin. Wprowadzanie nowoczesnych technologii, niejednokrotnie zbyt wygórowane oczekiwania pracodawców wobec niezwiązanych z wykonywaną pracą umiejętności, nie są czynnikami sprzyjającymi skracaniu okresu pozostawania bez stałego zatrudnienia. Niekorzystna struktura lokalnych pracodawców oraz ich mała liczba dodatkowo pogłębia te niekorzystne dysproporcje (do pozostałych części kraju).

Osoby, które pozostają bez pracy powyżej 12 miesięcy trudniej jest aktywizować aby usiłowały pomimo trudnej sytuacji uzyskać chociaż zatrudnienie okresowe. Zniechęcenie wynikające z braku sensu dalszej pracy wynikające z małej skuteczności w dotychczasowym uzyskaniu zatrudnienia, powielające się przez dłuższy czas jest jedną z głównych przyczyn pozostawania na bezrobociu. W konsekwencji stan ten prowadzi do utraty statusu osoby bezrobotnej z powodu niepotwierdzenia gotowości do podjęcia pracy i może być przyczyną wzrostu zbiorowości osób biernych zawodowo.

Bezrobotni zamieszkali na wsi według czasu pozostawania bez pracy

kategorie		Liczba bezrobotnych na wsi	w %
czas pozostawania bez pracy	do 1 m-ca	6 819	8,7%
	od 1 do 3 m-cy	14 268	18,3%
	od 3 do 6 m-cy	11 525	14,8%
	od 6 do 12 m-cy	11 248	14,4%
	od 12 do 24 m-cy	11 765	15,1%
	pow. 24 m-cy	22 380	28,7%
razem		78 005	100,0%

Zjawisko bezrobocia w dłuższym okresie czasu jest tym bardziej niepokojące, że dotyczy w większości osoby młode, niejednokrotnie pozostające „w sile wieku”, o praktycznym profilu posiadanego wykształcenia, który przeważa w regionalnej strukturze bezrobotnych. Osoby te często legitymują się krótkim okresem zatrudnienia lub brakiem stażu pracy, co dotyczy zarówno mieszkańców miast i wsi. W końcu 2015 r. w województwie podkarpackim odnotowano ogółem 54 756 bezrobotnych, pozostających bez pracy powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się w PUP. Osoby te stanowiły 44,3% wszystkich bezrobotnych w statystykach PUP. W subpopulacji bezrobotnych długoterminowo zamieszkałych na wsi (podobnie jak w całej zbiorowości bezrobotnych) dominowały osoby bezrobotne powyżej 24 miesięcy (ogółem – 35 666, wieś – 22 380, miasto – 13 286).

Bezrobotni długoterminowi według miejsca zamieszkania oraz wieku, wykształcenia i stażu pracy

długoterminowi (powyżej 12 miesięcy)		razem	wieś	miasto	% wieś	% miasto
Wiek	18-24	4 481	3 427	1 054	10,0	5,1
	25-34	14 657	9 543	5 114	27,9	24,8

	35-44	13 686	8 365	5 321	24,5	25,8
	45-54	12 353	7 653	4 700	22,4	22,8
	55-59	6 575	3 611	2 964	10,6	14,4
	60 lat i więcej	3 004	1 546	1 458	4,5	7,1
Wykształcenie	wyższe	5 853	2 794	3 059	8,2	14,8
	policealne i średnie zawodowe	12 889	7 656	5 233	22,4	25,4
	średnie ogólnokształcące	4 942	2 590	2 352	7,6	11,4
	zasadnicze zawodowe	17 620	12 060	5 560	35,3	27,0
	gimnazjalne i poniżej	13 452	9 045	4 407	26,5	21,4
Staż pracy ogółem	do 1 roku	8 431	5 270	3 161	15,4	15,3
	1-5	11 528	7 369	4 159	21,6	20,2
	5-10	8 110	4 964	3 146	14,5	15,3
	10-20	9 019	5 431	3 588	15,9	17,4
	20-30	5 210	2 766	2 444	8,1	11,9
	30 lat i więcej	1 211	586	625	1,7	3,0
	bez stażu	11 247	7 759	3 488	22,7	16,9
Ogółem	54 756	34 145	20 611	100,0	100,0	

Pod koniec 2015 r. bez pracy powyżej 1 roku pozostawało 43,8% bezrobotnych mieszkańców wsi (miast - 45,3%). Wśród bezrobotnych długoterminowo na wsi większa liczba kumulowała się w przedziale od 25 do 34 lat – 27,9% ogółu bezrobotnych na wsi, podczas gdy w miastach analogiczny odsetek wynosił 24,8%. Wykształcenie wyższe, inaczej niż w ogólnej strukturze bezrobotnych (w porównaniu wieś – miasto), posiadało 8,2% osób bezrobotnych długoterminowo na wsi (w mieście – 14,8%), poniżej średniego 61,8% (w miastach 48,4%). Długookresowo bezrobotni z obszarów wiejskich są więc młodsi i gorzej wykształceni niż w miastach, co stanowi tylko niektóre z przyczyn dłuższego czasu pozostawania „na bezrobociu”. Ponadto w jeszcze większym stopniu są bez doświadczenia zawodowego lub posiadają krótki staż pracy (59,7% wieś v. s. 52,4% miasto).

Staż pracy bezrobotnych zamieszkałych na wsi. W strukturze bezrobotnych zamieszkałych na wsi zdecydowanie najliczniejszą grupą pozostają osoby, które przed zarejestrowaniem się w PUP nigdy jeszcze nie były oficjalnie zatrudnione na umowę o pracę. Brak oficjalnego zatrudnienia nie pozwala na wykazanie w dokumentach pracowniczych stażu pracy przepracowanego u danego pracodawcy.

W końcu 2015 r. bezrobotni bez stażu pracy, zamieszkali na wsi obejmowali 21,5% ogółu bezrobotnych na terenach wiejskich. Znaczna część populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich, nie posiadała preferowanego przez pracodawców przy zatrudnianiu stażu zawodowego lub posiadała bardzo krótki - do 1 roku staż (łącznie 40,4% ogółu bezrobotnych zamieszkałych na wsi).

Bezrobotni zamieszkali na wsi według stażu pracy

katégorie	Liczba bezrobotnych na wsi	w %
do 1 roku	14 713	18,9%
od 1-5 lat	17 770	22,8%
od 5-10 lat	10 547	13,5%

od 10-20 lat	10 475	13,4%
od 20-30 lat	5 821	7,5%
30 lat i więcej	1 904	2,4%
bez stażu pracy	16 775	21,5%
razem	78 005	100,0%

Ponadto 22,8% populacji bezrobotnych zamieszkałych na wsi legitymowało się krótkim, nie przekraczającym 5 lat stażem pracy. Obliczone grupy z krótkim stażem pracy łącznie stanowiły 63,2% ogółu bezrobotnych na wsi (w mieście analogicznie – 56,5%).

VI. Bezrobotni w szczególnej sytuacji na rynku pracy zamieszkali na wsi

Wobec nowych rozwiązań ustawowych, w zakresie bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy (art. 49 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy) ustawodawca poszerzył zakres osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy o bezrobotnych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej oraz zmienił zakres bezrobotnych będących do 25 roku życia – na będących do 30 roku życia – pozostawiając jednocześnie w statystyce rynku pracy również kategorię bezrobotnych do 25 roku życia.

Granica wieku bezrobotnych samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko do 7 roku życia została przesunięta na 6 rok życia. Zmieniono również sam zakres pojęcia, ponieważ obecnie wystarczy już tylko „posiadanie co najmniej jednego dziecka do 6 roku życia”, a nie fakt „samotnego wychowywania”. W okresie 2014 r. (z datą obowiązywania od 1 stycznia 2015 r.) zdefiniowano nową grupę bezrobotnych pozostających w szczególnej sytuacji na rynku pracy – osoby wychowujące co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia. Zakres pozostałych trzech grup będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy pozostał bez zmian, co dotyczyło następujących: bezrobotnych długotrwale, bezrobotnych powyżej 50 roku życia i bezrobotnych niepełnosprawnych.

Ustawodawca zrezygnował z uznania grupy wcześniej wymienionej jako będący w szczególnej sytuacji na rynku pracy tj. bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych. Aktualnie w świetle nowych unormowań prawnych grupa ta nie jest uznawana jako posiadająca szczególny status na rynku pracy, czyli sam fakt braku kwalifikacji zawodowych lub doświadczenia zawodowego nie jest wystarczający do uzyskania statusu osoby będącej w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Zmiany powyższe dotyczyły również osób bezrobotnych zamieszkałych na terenach wiejskich.

Bezrobotni pozostający w szczególnej sytuacji na rynku pracy

kategorie	31. XII. 2014			31. XII. 2015			wzrost - spadek w %		
	ogółem	miasto	wieś	ogółem	miasto	wieś	ogółem	miasto	wieś
do 30 roku życia	---	---	---	42 524	12 917	29 607	---	---	---
w tym do 25 roku życia	26 570	7 110	19 460	21 884	5 718	16 166	-17,6	-19,6	-16,9
powyżej 50 roku życia	28 442	12 611	15 831	27 449	11 970	15 479	-3,5	-5,1	-2,2

bezrobotne długotrwale	84 843	31 193	53 650	74 688	27 790	46 898	-12,0	-10,9	-12,6
korzystające ze świadczeń pomocy społecznej	---	---	---	3 175	1 299	1 876	---	---	---
co najmniej 1 dziecko do 6 roku życia	---	---	---	19 273	6 537	12 736	---	---	---
niepełnosprawne do 18 roku życia	---	---	---	154	64	90	---	---	---
niepełnosprawni	6 445	3 088	3 357	5 652	2 727	2 925	-12,3	-11,7	-12,9

Bezrobotni do 30 roku życia. Według stanu w końcu 2015 r. populacja bezrobotnych zamieszkałych na wsi spełniających kryterium osoby bezrobotnej do 30 roku życia, będącej w szczególnej sytuacji na rynku pracy kształtowała się na poziomie 29 607 osób, stanowiąc 69,6% ogółu bezrobotnych. W miastach odnotowano mniejszość bezrobotnych do 30 roku życia (30,4%).

Bezrobotni do 25 roku życia. Są szczególną kategorią osób będących do 30 roku życia, utrzymaną w sprawozdaniach dla zachowania ciągłości z poprzednimi okresami. Według stanu w końcu 2015 r. populacja bezrobotnych zamieszkałych na wsi spełniających kryterium osoby „do 25 roku życia będącej w szczególnej sytuacji na rynku pracy” kształtowała się na poziomie 16 166 osób, stanowiąc 54,6% wśród bezrobotnych zamieszkałych na wsi do 30 roku życia i 73,9% bezrobocia na wsi ogółem (26,1% bezrobotnych do 25 roku życia pozostaje w miastach). Na przestrzeni 2014 roku liczba bezrobotnych tej kategorii (wobec ogólnego spadku bezrobocia) zmniejszyła się o 16,9% na wsi i 19,6% w mieście). Odnotowano korzystniejszą sytuację w mieście dla tej subpopulacji osób bezrobotnych będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

Bezrobotni powyżej 50 roku życia. W końcu 2015 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 15 479 bezrobotnych powyżej 50 roku życia zamieszkałych na wsi. W porównaniu do 2014 r. ich liczba spadła na wsi tylko o 2,2% (w miastach o 5,1%) pomimo że bezrobotni powyżej 50 roku życia zamieszkałi na wsi stanowili większość w tej zbiorowości tj. 56,4% ogółu bezrobotnych będących w wieku 50+. Tak jak w całej populacji bezrobotnych z obszarów wiejskich, w strukturze bezrobotnych powyżej 50 roku życia dominują osoby posiadające wykształcenie gimnazjalnym i poniżej gimnazjalnego oraz zasadniczym zawodowym (łącznie 82,2%). Większość stanowią również osoby pozostające bez pracy powyżej 12 miesięcy, w tym znaczna liczba osób bezrobotnych kumuluje się powyżej 24 miesięcy. Charakterystyczny dla tej grupy pozostaje również wysoki odsetek osób z wieloletnim stażem pracy, w przedziałach 10-20 lat i 20-30 lat. Bezrobotni o długoletnim stażu stanowili w końcu 2015 r. odpowiednio 28,6% i 27,9% bezrobotnych powyżej 50 roku życia z obszarów wiejskich, co stanowiło łącznie powyżej 1/2 (56,5%). Wśród bezrobotnych 50+ na wsi dominowały mężczyźni stanowiąc 63,6% w tej grupie (kobiety obejmowały 36,4%).

Bezrobotni długotrwale. W końcu 2015 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 46 898 bezrobotnych długotrwale mieszkańców wsi, co stanowiło 62,8% ogółu bezrobocia w tej zbiorowości (tj. w miastach odnotowano mniejszość – 37,2%). Ponadto ich liczba w omawianym roku spadła o 12,6%. Udział tej grupy pozostaje największy w porównaniu do ogółu bezrobotnych na wsi (analogicznie jak

w ogólnej strukturze bezrobotnych]. Względem wykształcenia zdecydowana większość tj. 60,2% tej populacji, miała wykształcenie gimnazjalne i poniżej gimnazjalnego, a tylko 31,1% wykształcenie średnie lub policealne oraz 8,7% wyższe (łącznie 39,8%). Kobiety zamieszkałe na wsi wśród bezrobotnych długotrwale obejmowały ponad ½ tj. 55,4% ogółu bezrobotnych długotrwale na wsi.

Osoby bezrobotne korzystające ze świadczeń pomocy społecznej. Na koniec 2015 r. w ewidencji PUP pozostawało 1 876 bezrobotnych mieszkańców wsi korzystających ze świadczeń pomocy społecznej. Charakterystyczna jest w tej subpopulacji kumulacja osób w wieku produkcyjnym od 25 do 54 lat 78,1% (w tym od 25 do 44 lat – 52,8%) oraz niski poziom wykształcenia tj. poniżej średniego – 76,7% bezrobotnych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej na wsi. Powyższe uwarunkowania pokazują, że w sytuacji wysokiego poziomu bezrobocia na wsi, wejście tej grupy na rynek pracy, pomimo że jest ona nieliczna, będzie trudne. Znajduje to potwierdzenie w wysokim udziale w tej zbiorowości osób pozostających w ewidencjach urzędów pracy ponad rok od momentu zarejestrowania się. W końcu omawianego okresu 56,8% osób z tej grupy dotkniętych było bezrobociem długotrwałym.

Osoby bezrobotne posiadające co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia. Bezrobotni z terenów wiejskich obejmowali 12 736 osób i obejmowały 66,1% ogółu bezrobotnych w tej grupie. Większość bezrobotnych, posiadających co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia na wsi stanowiły osoby bez stażu (74,7%), osoby będące w wieku 25-34 lat (60,1%). Znaczącą liczbę kumuluje również wysoki poziom wykształcenia: średnie lub wyższe (łącznie 61%). Charakterystyczny dla tej grupy jest wysoki odsetek kobiet (77,2%).

Osoby bezrobotne, posiadające co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia. W końcu 2015 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 90 bezrobotnych zamieszkałych na wsi, posiadających co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia. Była to najmniej liczna grupa wśród bezrobotnych zamieszkałych na terenach wiejskich. Zarówno subsydiowane zatrudnienie jak i różnorodne formy wsparcia pomagają w społecznej egzystencji. Aktywne formy są konieczne z uwagi na możliwość jak najlepszego rozwoju osobowości dziecka i kompensowanie trudnej sytuacji życiowej.

Bezrobotni posiadający orzeczenie o niepełnosprawności. Osoby niepełnosprawne są kategorią bezrobotnych najbardziej odczuwającą trudności na rynku pracy. Zatrudnienie jest dla tej subpopulacji nie tylko źródłem utrzymania, ale i najskuteczniejszym sposobem terapii, elementem procesu leczenia, pozwalającym jednocześnie na bycie użytecznym i na zaspokojenie potrzeby kontaktów interpersonalnych. Stąd wynika ważny aspekt terapeutyczny ich aktywizacji zawodowej. Istotne są również odpowiednie rozwiązania ustawowe dotyczące tej problematyki. Stopień aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, poza uwarunkowaniami wynikającymi ze stanu rozwoju gospodarki, wynika również z aktualnej ochrony zdrowia i zapewnienia bezpiecznych oraz higienicznych warunków zatrudnienia i stałego przestrzegania norm obowiązujących w tym zakresie. Z przyczyn zdrowotnych osoby niepełnosprawne są mniej aktywne zawodowo. Jednakże znaczna część z nich może i powinna pracować, a pozostaje osobami bezrobotnymi z powodu trudnej sytuacji na rynku pracy. Problem bezrobocia wśród osób niepełnosprawnych dotyka również ludność zamieszkałą na wsi (w większym stopniu niż mieszkańców miast).

W końcu 2015 r. w urzędach pracy zarejestrowanych było 2 925 bezrobotnych tej kategorii zamieszkałych na wsi, obejmując 51,7% ogółu bezrobotnych niepełnosprawnych (48,3% to bezrobotni

niepełnosprawni w miastach woj. podkarpackiego). Według stanu na 31. XII. 2015 r. powyżej 12 miesięcy od momentu zarejestrowania się oczekiwało na pracę 26,9% tej populacji, w tym ponad ½ z tej grupy (60%) dotyczyło bezrobocie chroniczne - powyżej 24 miesięcy. Wykształcenia średniego nie posiadało 66,6% bezrobotnych niepełnosprawnych na wsi. Odnotowano na koniec 2015 r. stosunkowo wysoki odsetek osób dotychczas nie pracujących i o krótkim lat stażu pracy do 5 lat (lub bez stażu) - łącznie 43,9%. Na przestrzeni 2015 r. liczba bezrobotnych niepełnosprawnych spadła o 12,9% - na wsi oraz 11,7% - w mieście.

VII Zakończenie

W ujęciu danych średniorocznych zarówno w miastach jak i na wsi odnotowano na przestrzeni omawianego roku obniżenie się wskaźnika zatrudnienia, odpowiednio o 1,5 i 1 pkt. proc. Jak widać spadek wskaźnika nastąpił w mniejszym stopniu wsi. Wskaźnik zatrudnienia dla ludności zamieszkałej na wsi pozostawał wyższy i wynosił 47,7%, wobec odnotowanych 45,8% w miastach. W województwie podkarpackim większa liczba ludności kumuluje się na wsi (znaczna rustykalizacja województwa jednocześnie najwyższa w kraju) - co dodatkowo wpływa na wyższy wskaźnik zatrudnienia na wsi. W ostatnim kwartale 2015 r. obserwowane było przyspieszenie tempa wzrostu gospodarczego, co znalazło odbicie na rynku pracy. Wyrażało się wzrostem liczby osób pracujących oraz spadkiem bezrobocia w ostatnim kwartale roku. Dynamika wzrostu liczby osób pracujących zamieszkałych na wsi była nieznacznie mniejsza i wyniosła 1,8%, podczas gdy miastach 2,7%. Jednakże ogólna tendencja wzrostowa odnotowana w ostatnim kwartale roku może dobrze rokować w przyszłości.

Niekorzystna w stosunku do bezrobotnych w miastach pozostaje struktura bezrobocia na wsi, zwłaszcza struktura względem wykształcenia. Niski jego poziom zmniejsza szanse bezrobotnych zamieszkałych na wsi na znalezienie zatrudnienia poza rolnictwem. Zarówno w miejscu zamieszkania jak i w mieście. Struktura wiekowa bezrobotnych z obszarów wiejskich, z racji wysokiego odsetka ludzi młodych lub będących w wieku mobilnym jest potencjalnie korzystniejsza z punktu widzenia zasobów pracowników, ale korzyść ta ujawnia się w przypadku znacznego ożywienia gospodarczego i wzrostu inwestycji.

Jedną z największych barier rozwojowych rolnictwa w województwie podkarpackim, jest znaczne rozdrobnienie produkcji rolnej. W ostatnich latach podjęto działania zmierzające do stworzenia rynku rolnego polegającego na odpowiednim skupieniu i zmianie powierzchni gospodarstw oraz ich wyposażenia w nowoczesne urządzenia techniczne pozwalające na kontynuowanie produkcji i przetwórstwa żywności.

Perspektywiczne kierunki rozwoju dotyczą produkcji ekologicznej, produkcji i przetwórstwa biomasy, rozwoju małych przetwórci produkujących wyroby żywności ekologicznej oraz regionalne produktów agrarnych. W dalszej kolejności znalazły się: produkcja dziczyzny, produkcja roślin alternatywnych, uprawa owoców, warzyw i winorośli oraz hodowla owiec, kóz i bydła mlecznego.

Możliwymi zagrożeniami blokującymi prawidłowy rozwój wsi i rolnictwa na Podkarpaciu mogą być następujące: 1/ deficyt skutecznej realizacji polityki strukturalnej państwa wobec rolnictwa i obszarów wiejskich, szczególnie w stosunku do regionów o niskim poziomie rozwoju, 2/ brak polityki

równoważenia rozwoju regionalnego kraju, 3/ szybki rozwój produkcji rolnej w krajach o niskich kosztach produkcji – wzrost konkurencji tanich importowanych produktów, 3/ niekorzystne uszczelnienie granicy wschodniej jako konsekwencja sytuacji na Ukrainie, 4/ zbyt wysoka cena żywności wyprodukowanej metodami ekologicznymi – w stosunku do niewielkich zasobów finansowych mieszkańców regionu, 5/ wzrost konkurencji międzynarodowej dla przedsiębiorstw oraz gospodarstw rolnych, postrzegany w kontekście procesów globalizacji gospodarki.

Wobec wielu negatywnych konsekwencji rozwoju energetyki atomowej gospodarka oparta na tradycyjnych surowcach energetycznych (węgiel, drewno, koks) i rozwoju nowoczesnych alternatywnych energii pozostaje racjonalna. Przyjmując za "Polityką energetyczną Polski do 2030 roku", udział odnawialnych źródeł energii w całkowitym zużyciu w Polsce ma wzrosnąć do 15% w 2020 roku i 20% w roku 2030. Planowane jest także osiągnięcie w 2020 roku 10% udziału biopaliw w rynku paliw. Ponadto rozwój rolnictwa ekologicznego, bardziej pracochłonnego, może warunkować wzrost zapotrzebowania na specjalistów w zakresie zastosowania nowych technologii energetycznych.

Koniecznym przedsięwzięciem na obszarach wiejskich pozostaje dążenie do poprawy poziomu i jakości kształcenia. Można bowiem przewidywać, że jeżeli w grupie ludzi młodych nie zostanie podwyższony poziom wykształcenia i wiążący się z nim poziom kwalifikacji, adekwatnych do potrzeb rynku w kontekście rozwoju zatrudnienia poza rolnictwem, osoby młode nadal będą pozostawać bez zatrudnienia.

Wyniki badań demograficznych (GUS) wskazują na następujący w pierwszych trzech dekadach XXI w. wyraźny spadek ludności w miastach w województwie. Na terenach wiejskich będzie można odnotować niewielki wzrost pracowników lub brak spadku. Mając na uwadze możliwe zmiany stanu ludności, szczególnie istotnym elementem polityki rynku pracy staje się tworzenie na terenach wiejskich miejsc zatrudnienia poza rolnictwem. Rozwój wsi przyczynia się do poprawy sytuacji gospodarczej w kraju. Niestety powstawanie nowych miejsc pracy poza miastami warunkowane jest tempem wzrostu gospodarczego, stąd w krótszej perspektywie czasu istotna będzie możliwość skorzystania przez osoby bezrobotne z odpowiednich form pomocowych. Aktywne formy mogą skutkować lepszymi rezultatami, wobec prognoz wzrostu gospodarczego w kraju, co może się przyczynić w przyszłych latach do poprawy sytuacji w tym zakresie w województwie podkarpackim.